

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

***Persepsjon av emosjonell nonverbal kommunikasjon
i krysskulturelt terapeutisk arbeid***

HOVEDOPPGAVE

Profesjonsstudiet i psykologi

Guro Moen Eriksen & Rannveig Eikanger Aune

Høst 2017

Forord

Interessen for temaet nonverbal kommunikasjon og kultur startet delvis på en forelesning vi hadde høsten 2016 på UiB. Foreleseren problematiserte hvordan kultur kan spille inn i terapien på den måten at vi har med oss et verdigrunnlag som kan være ulikt fra det pasienten selv har. Med økt globalisering blir kultur et stadig viktigere fokus også i terapeutisk sammenheng. Forelesningen ble en øyeåpner og tankevekker for oss som satt i salen. Kultur er komplekst, og det kan derfor være utfordrende å se hvor avgjørende rolle kultur kan spille i møtet mellom en psykolog og en pasient.

Videre har vi en fasinasjon for den nonverbale delen av språket. *Hva* som sies overdøves ofte av *hvordan* det sies. En og samme setning kan forstås på mange forskjellige måter basert på tonefall eller ansiktsuttrykk hos den som sier noe. Vår oppfatning er at det nonverbale budskapet er med å sette farge på det verbale; det sier noe om følelsen som ligger bak ordene. Et verbalt budskap kan også styrkes eller svekkes av nonverbale signaler. Videre vil andre elementer ved verbal kommunikasjon skapes gjennom nonverbale signaler; som humor og ironi. Når det verbale forsvinner, og stillheten råder, da er nonverbale signaler alt vi står igjen med for å skape mening i situasjoner. Stillhet, blikk-kontakt, mimikk, kroppslige bevegelser; fra store, tydelige signaler, til små, subtile drypp av informasjon som kan si noe om hvordan vi har det, eller hvordan personen foran oss har det. I all kommunikasjon sendes det et budskap fra en avsender, som fortolkes og gis en mening av en mottaker. Hvorvidt denne tolkningen alltid er rett er et helt annet spørsmål.

Vi har kjent på en usikkerhet i møte med pasienter/klienter fra andre kulturer i løpet av vår praksis. Usikkerhet for hvorvidt vi blir forstått rett, eller om vi forstår pasientene rett, gjør at vi “rygger litt” i møtet med andre kulturer. Samtidig har vi erfart at etter en stund blir det

tryggere, og man opplever at det som i begynnelsen virket så ukjent, ikke nødvendigvis er det likevel. I slike tilfeller hvikes kulturforskjellene ut, og vi spør oss hva dette handler om.

Persepsjon og tolkning av nonverbale signaler være utfordrende i møte med alle mennesker, også fra egen kultur. Utfordringene forsterkes likevel i krysskulturelle settinger. Som snart nyutdannede psykologer har vi kjent på følelsen av å være mindre rustet i møte med pasientgrupper fra andre kulturer, og vi har savnet mer krysskulturell undervisning i studiet. Hovedoppgaven har dermed blitt en anledning for oss til å fordype oss mer i de to temaene kultur og nonverbal kommunikasjon, og knytte dette til terapeutisk arbeid.

Vi vil rette en stor takk til vår veileder Signe Hjelen Stige. Signe har under hele prosessen vist interesse for arbeidet vårt, og vært svært tilgjengelig for å kunne svare på spørsmål, eller gi tilbakemeldinger på det skriftlige arbeidet. Hun har også motivert oss gjennom å gi konstruktive tilbakemeldinger, og hennes faglige engasjement har vært inspirerende gjennom hele prosessen. Videre vil vi takke Kjersti Aksnes-Hopland, vår dyktige bibliotekar, for at hun med sitt positive vesen har skapt engasjement og motivasjon tidlig i prosessen, og hjulpet oss i utarbeidelsen av litteratursøket.

Sammendrag

I denne oppgaven belyses problemstillingen “på hvilken måte har krysskulturelle variasjoner i persepsjon av nonverbale emosjonelle uttrykk implikasjoner for terapeutisk arbeid?”.

For å besvare problemstillingen har vi valgt å gjennomføre et systematisk litteratursøk i databasene PsychInfo og Web of Science, relatert til kulturell variasjon i persepsjon av nonverbale emosjonelle uttrykk. Funnene fra litteratursøket, totalt 21 artikler, ble brukt sammen med informasjon fra den teoretiske delen av oppgaven for å diskutere implikasjoner for terapeutisk arbeid i en krysskulturell setting.

Litteraturen belyste noen sentrale funn, deriblant indikasjoner for- og imot hvorvidt persepsjon av nonverbale signaler kan antas å være universelle eller kulturspesifikke. Videre finner vi studier hvor forskerne finner støtte for at det forekommer en inngruppefordel med tanke på gjenkjenning av nonverbale signaler, og studier som undersøker hva som kan ligge til grunn for dette. Det fremkommer også i litteraturen indisier for at det er mulig å lære seg til å bli mer sensitiv for krysskulturelle nonverbale signaler.

De terapeutiske implikasjonene drøftes fortløpende i diskusjonsdelen for deretter å sammenfattes i konklusjonen. Sentrale aspekter ved implikasjonene er relatert til økt krysskulturell kunnskap og hvordan fremme kultursensitivitet.

Nøkkelord: krysskultur, persepsjon, emosjonell nonverbal kommunikasjon, terapeutisk arbeid

Abstract

The following study address the research question “What implications could cross-cultural variations in perception of nonverbal emotional expressions have for therapeutic work?”

To answer the research question we have chosen to do a systematic literature review in the databases PsychInfo and Web of Science, related to cultural variations in perception of emotional nonverbal signals. Together with information from the theoretical part of the paper, the findings from the literature, a total of 21 articles, was used to draw implications for cross-cultural therapeutic work.

The literature address different topics. One of these relates to whether perception of nonverbal signals are universal or culture-specific. Findings from the literature also suggest that individuals within one culture have an ingroup-advantage when it comes to perception of nonverbal expressions. Some studies theorize about why this is. The literature also indicate that cross-cultural sensitivity of nonverbal, emotional perception can be taught.

The therapeutic implications are discussed consecutively, and a summary is given in the conclusion. Central aspects of the implications are related to increased cross-cultural knowledge and how to promote culture-sensitivity.

Keywords: cross-culture, perception, emotional nonverbal communication, therapeutic work

Bakgrunn

Vi lever i en verden som er i stadig endring. Økende grad av globalisering og forflytninger på tvers av landegrenser gjør at mennesker med ulike etnisitet, religion og nasjonalitet lever tettere sammen enn noen gang før. I 2017 bor det om lag 884 000 personer med innvandrerbakgrunn i Norge, hvorav ca. 159 000 er såkalte andregenerasjon; norskfødte med innvandrerforeldre (SSB, 2017). Tallene inkluderer blant annet flyktninger (ca. 4,1 %), arbeidsinnvandrere, familieinnvandrere og de som innvandrer på grunn av utdanning. Totalt utgjør dette 16,8 % av hele befolkningen (IMDI, 2017). Tilsvarende tall fra 2007 viser at andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn den gang var ca. 8,9 % (SSB, 2008). Ut ifra tallene kan vi tolke at befolkningssmassen i Norge er i stadig endring, og på tross av at innvandrere fortsatt utgjør en minoritet i landet viser trenden at tallene på mennesker med annen kulturell bakgrunn vil kunne øke i Norge i tiden fremover. Denne globaliseringen fører oss nærmere det som tidligere ble opplevd som fjernt. Hvordan man best skal tilrettelegge, og hvordan vi som samfunn skal tilpasse oss den endrede befolkningssmassen er et stadig debattert tema, både i den politiske arena og i media. Uavhengig av denne debatten er det et udiskutabelt faktum at med den skiftende befolkningssmassen oppstår det i økende grad krysskulturelle møter på ulike arenaer, også i helsefaglig og terapeutisk arbeid. I Stortingsmelding nr.9 (2009-2010) pkt. 7 om Integrering, blir vi minnet på at den Norske Stat ser på integrering som en dynamisk toveis prosess, hvor både innvandrer og vertslandet tilpasser seg hverandre. Dette er også i tråd med Berry (1997), som sier at "gjensidig tilpasning er nødvendig for å kunne oppnå integrering" (s.10). Dette er sentralt for at ikke systemet skal bidra til segregering og ekskludering.

Som nevnt vil den stadig endrede befolkningssmassen øke sannsynligheten for flere krysskulturelle møter, også i terapeutisk sammenheng. I samarbeid med klienten/pasienten er

målsetningen med det psykologiske arbeidet blant annet å skape mening (Benum, Hartmann & Axelsen, 2013), en felles forståelse (Bordin, 1979), samt å skape et relasjonelt klima som fostrer tillit og trygghet (Rogers, 1957) som grunnlag for et endringskapende samarbeid. For å ivareta slike målsetninger er det i dagens multikulturelle samfunn viktigere enn noen gang å huske at mennesker forstår og uttrykker seg ulikt (Ahlberg & Duckert, 2006; Matsumoto, Yoo & Fontaine, 2008), og dette må særlig tas hensyn til for å utøve godt terapeutisk arbeid i en stadig skiftende befolkningsmasse.

Det terapeutiske fagfeltet har gjennom tidene vært gjennom ulike paradigmer, og i nyere tid har det vært et økende fokus på emosjonelle og kroppslige aspekter i terapi (Greenberg & Safran, 1987; Binder & kolleger, 2013; Sletvold, 2012; Hellesøy, Rønsberg & Aasland, 2015). Følelser har lenge hatt en plass i psykologiens verden, og da særlig innenfor dynamiske- og humanistiske perspektiv (Binder & kolleger, 2013). I moderne terapiretninger er det emosjonelle fokuset videreført (eks. Greenberg & Safran, 1987) og terapiretninger med et spesifikt emosjonelt og/eller kroppslig fokus har vokst frem. I Ethiske prinsipper for nordiske psykologer (1998) står det nedfelt at psykologer skal “ivareta en kontinuerlig profesjonell utvikling. Psykologen skaffer seg kunnskap om den vitenskapelige og yrkesmessige utviklingen innenfor sitt arbeidsområde” (pkt. 11.2 Kompetanse). Som fagpersoner innenfor helsearbeid er det viktig å holde sin kompetanse oppdatert i tråd med både utviklingen i fagfeltet, men også utviklingen i samfunnet og befolkningen, noe som inkluderer kunnskap og kompetanse om terapeutisk arbeid i krysskulturelle møter. Dette er også i tråd med Prinsipperklæringen om Evidensbasert psykologisk behandling (APA, 2002) hvor det står at “den beste tilgjengelige forskningen skal sammen med klinisk ekspertise sees i sammenheng med pasientens egenskaper, kulturelle

bakgrunn og ønskemål” (pkt. 3). Denne prinsipperklæringen ble også vedtatt av Norsk Psykologforening i januar 2007 (NPF, 2007).

Sosial- og Helsedirektoratets rapport om Brukermedvirkning (2006) ga mål og anbefalinger for opptrappingsplanen for psykisk helse. Her stod det skrevet at “Det personlige møtet /samtalene står så sentralt i behandlingen av personer med psykiske lidelser at temaet bør vies mer oppmerksomhet i forhold til hva som påvirker det, og sørge for en kvalitetssikring av ansikt-til-ansikt-relasjonen som metode” (pkt. 4.3, s.17).

Sentralt i enhver ansikt-til-ansikt-relasjon står den nonverbale kommunikasjonen, og ansiktets uttrykk har en særlig viktig funksjon for sosial kommunikasjon (Engelmann & Pogosyan, 2013). Ansiktet gir informasjon om en persons indre tilstand via blant annet blick, som sier noe om oppmerksomhet, og via uttrykk som sier noe om emosjonell tilstand (Engelmann & Pogosyan, 2013). De emosjonelle signalene man uttrykker fasiliterer også en atferd hos mottaker (Hwang & Matsumoto, 2017). Et eksempel på dette er forskning som viser at et skremt ansikt øker sannsynligheten for å fasilitere tilnærmingsatferd hos andre, mens et sint ansikt øker sjansen for unngåelsesatferd hos andre (Marsh, Ambady, & Kleck, 2005).

Oppfordringen fra Helsedirektoratet ga en anmodning om å utvikle kunnskapen og kompetansen på alle forhold som påvirker ansikt-til-ansikt-relasjonen, deriblant også den nonverbale kommunikasjonen. Dette gjelder i alle terapeutiske møter, men den nonverbal kommunikasjon kan være særlig utfordrende i krysskulturelle møter (Ahlbert & Duckert, 2006). I denne oppgaven belyses et aspekt ved krysskulturell nonverbal kommunikasjon; nærmere bestemt persepsjon. Vi har undersøkt hva nyere forskning sier om temaet krysskulturell persepsjon av emosjonell nonverbal kommunikasjon, og drøftet dette opp mot terapi. Problemstillingen i oppgaven er “på hvilken måte har krysskulturelle variasjoner i persepsjon av

nonverbale emosjonelle uttrykk implikasjoner for terapeutisk arbeid?” Terapeutisk arbeid inkluderer her både klinisk og ikke-klinisk, utført av fag- og helsepersonell.

Sentrale aspekter ved problemstillingen er kultur og nonverbal kommunikasjon, men hva mener vi når vi benytter disse begrepene?

Begrepsavklaring

Kultur

Begrepet kultur er komplekst, og brukes i ulike sammenhenger, med ulike betydning. Ofte brukes begrepet for å gruppere mennesker etter likheter, eller et type felleskap. Dette fellesskapet dannes gjerne på bakgrunn av felles verdigrunnlag, meningsfulle symboler og like livsstiler (Boski, Strus & Tiaga, 2004) som deles av medlemmene i den kulturelle gruppen. Begrepet kultur gjør det også lettere å definere og kommunisere atferd, sosiale normer, interesser og holdninger for en hel gruppe mennesker. Matsumoto og Juang (2012) har definert kultur som “A unique meaning and information system, shared by a group and transmitted across generations, that allow the group to meet basic needs of survival, pursue happiness and well-being, and derive meaning from life” (s.15).

Det er også sagt at kultur er med å forme hvordan vi forstår verden og mennesker (Bruner, 1993), og at kultur former våre verdier, holdninger og atferd (Matsumoto, 2007). Begrepets kompleksitet fordrer viktigheten av en tydelig operasjonalisering. I denne oppgaven er begrepet kultur operasjonalisert som nasjonal tilhørighet eller geografiske områder (øst/vest). Denne forståelsen er valgt på bakgrunn av operasjonaliseringen som fremkommer i litteraturen. I artiklene fra litteraturgjennomgangen fremkommer operasjonaliseringen av “kultur” i utvalget, eksempelvis når persepsjon av nonverbal kommunikasjon sammenlignes mellom to grupper som

er ulike med tanke på nasjonal tilhørighet (for eksempel amerikanere vs. japanere). I et slikt design legges det implisitt til grunn at menneskene i hver gruppe, henholdsvis amerikanere og japanere, har noen fellestrekk som gjør at man kan anse de som en gruppe, og videre at man kan sammenligne den gjennomsnittlige atferden i den ene gruppen med gjennomsnittlig atferd i den andre gruppe.

Vi ser at i de fleste studier benyttes nasjonalitet eller geografiske områder som kulturell betegnelse. Det er også enkelte som beskriver eller grupperer de nasjonale kulturene mer inngående etter egenskaper, som for eksempel ved bruk av Hofstede (1980) sine dimensjoner individualisme vs. kollektivism. I denne sammenheng ser vi at det ofte gjøres et skille mellom “vestlige” og “østlige” kulturer eller land, hvor betegnelsen kollektivistiske land blir benyttet for nasjonene i den østlige delen av verden, og individualistiske land for nasjonene i den vestlige verden.

Et begrep som går igjen i mange av artiklene som definisjon av en kulturell gruppe er “caucasian”. Caucasian er et kontroversielt begrep både på grunn av begrepets opprinnelse, og fordi begrepet i seg selv ikke tydeliggjør hvilken kulturell gruppe man henviser til (se for eksempel Mukhopadhyay, 2008; Moses, 2017). Begrepet har sin opprinnelse som betegnelse en rekke folkegrupper, men har i nyere tid vært benyttet for å beskrive hvite nord- og vest-europeere (Moses, 2017). På grunn av den upresise definisjonen, og det faktum at det ikke finnes et dekkende norsk oversettelse av begrepet, er det i denne studien derfor valgt å benytte ordet “vestlige” som et alternativ til caucasian.

Kultur er med å skape en følelse av tilhørighet hos mennesker, en følelse ansett som en grunnleggende motivator for mennesker (Baumeister & Leary, 1995). De som står utenfor gruppen kan bli sett på som “fremmede” eller “utenforstående”. Antropologen Marianne

Gullestad (2002) hevder for eksempel at begrepet «innvandrere» benyttes i norsk diskurs for å snakke om «de fremmede» og det knyttes gjerne til markører som hudfarge og verdivalg heller enn om personen faktisk er født i et annet land (2002:50). Gullestad sier videre om innvandrere at “they are asked to become Norwegian, at the same time as it is tacitly assumed that this is something they can never achieve” (2002:59). Dette er et eksempel på hvordan man setter en grense rundt «det norske fellesskapet», og hvordan den psykologiske avstanden mellom de som er innenfor fellesskapet og utenfor fellesskapet i noen tilfeller kan være større enn den rent geografiske avstanden (Gullestad, 2002).

Det er også vanlig å bruke begrepene inngruppe og utgruppe som betegnelse for de som faller innenfor og utenfor den kulturelle gruppen. Disse betegnelsene stammer fra sosial identitetsteori (Tajfel & Turner, 1979) som beskriver hvordan mennesker kategoriserer seg selv, og identifiserer seg selv basert på tilhørighet til en sosial gruppe med spesifikke karakterer. Et nærliggende begrep er det som kalles «kulturell identitet». Kulturell identitet er blitt brukt som uttrykk for en antatt «folkesjel» (Hegge, 2016) og beskriver tilhørighet til en kultur, og de verdiene, holdningene, det levesettet og de meningsfulle symbolene som den aktuelle kulturen representerer (Boski, Strus & Tiaga, 2004).

Hvordan man operasjonaliserer et begrep som kultur vil bære med seg fordeler og ulemper. Et felles språk forenkler kommunikasjonen mellom forskere og gjør det enklere å sammenligne funn fra studier. Likevel bør man være oppmerksom på hvilke nyanser som potensiell forsvinner dersom man forenkler en kompleks virkelighet som kultur kan anses å være. I denne oppgaven drøftes denne spesifikke problemstillingen som en sentral metodisk utfordring.

Nonverbal kommunikasjon

Mehrabian og Wiener (1967; se også Mehrabian & Ferris, 1967; Mehrabian, 1971) argumenterer for at kun 7% av et budskap kommuniseres gjennom ordene som sies, 38% gjennom tonefall og at hele 55% av et budskap kommuniseres gjennom ansiktsuttrykk. I tillegg kommuniserer mennesker mye gjennom kroppslige signaler som ikke involverer ansiktet. Ekman og Friesen (1969) har beskrevet nonverbal kommunikasjon som “enhver bevegelse med ansiktet og/eller kroppen” (s.49). En mer omfattende definisjon av nonverbal kommunikasjon er den av Greene (2003, gjengitt i Burgoon, Guerrero & Floyd, 2016), hvor han beskriver det som “alt vi gjør utenom ordene vi benytter i ansikt-til-ansikt kommunikasjon, inkludert ansiktsuttrykk, gester, blikk-kontakt, ja til og med artefaktene vi benytter som klær,ringer, smykker og alt vi bærer med oss” (s.11). Andre har også pekt på at nonverbal kommunikasjon inkluderer mange ulike aspekter, som kropp, ansikt, stemme, utseende, avstand, timing og berøring (Burgoon, Guerrero & Floyd, 2016). I denne oppgaven er nonverbal kommunikasjon operasjonalisert ved å inkludere primært kroppslige bevegelser, eksempelvis ansiktsuttrykk, blikk, håndbevegelser og kroppsholdning. Dette er i tråd med funnene fra litteraturgjennomgangen, hvor det primært er en overvekt av artikler som fokuserer på ansiktsuttrykk. Nonverbal kommunikasjon knyttet til artefakter som klær og smykker er ikke inkludert i denne studien, og heller ikke nonverbal kommunikasjon knyttet til aspekter ved stemmen, som for eksempel tempo og toneleie.

Teoretisk bakgrunn

Følelser som universelle fenomen eller kulturspesifikke konstrukter?

Følelser er en sentral komponent i menneskets opplevelse og kommunikasjon med omverdenen. Fra et evolusjonsmessig perspektiv tenker man at følelser har adaptive funksjoner (Buss, 2009), det vil si at de har vært sentrale for menneskets overlevelse og reproduksjon

(Darwin, 1859). Blant de viktigste funksjonene til følelser antas motivasjon å være fremtredende, at følelsene motiverer til atferd (Greenberg, 2009). En annen sentral funksjon er at de signaliserer menneskelige behov (Greenberg & Paivio, 2003), som behovet for trøst når man er lei seg, eller behovet for avstand når man er sint.

Darwin (1872) var blant de første til å forklare menneskers atferd og emosjoner direkte ut i fra et evolusjonsperspektiv. Han lanserte en teori om at følelser og følelsesuttrykk er medfødte og universelle på tvers av kulturer. Teorien fikk støtte gjennom studiene til Paul Ekman som siden har vært å regne som en foregangsperson for denne tankegangen. Inspirert av Darwins evolusjonsteori gjorde Ekman på 1960- og 70-tallet flere krysskulturelle studier (eksempelvis Ekman & Keltner, 1970; Ekman & Friesen, 1971; Ekman & Oster, 1979) hvor han sammenlignet menneskers ansiktsuttrykk fra ulike kulturer, og hvor han argumenterte for en teori om seks grunnleggende og universelle emosjoner; glede, overraskelse, tristhet, sinne, frykt og avsky. Støtte for det universelle perspektivet finner man i studier som viser at mennesker på tvers av kulturer kan lese hverandre sine følelsesuttrykk relativt korrekt (eks. Matsumoto & Ekman, 1989; Elfenbein & Ambady, 2003; Matsumoto, 2001). Teorien er også senere utvidet for andre følelser. For eksempel har Tracy og Robins (2008) funnet støtte for at de nonverbale signalene for stolthet (pride) er gjenkjennbar på tvers av kulturer i ulike deler av verden.

Flere teoretikere (se for eksempel Arellano, Varona & Perales, 2015; Carroll & Russell, 1996) har i nyere tid pekt på nødvendigheten av å ta kontekst i betraktning når man vurderer en persons emosjonelle tilstand. Arellano, Varona og Perales (2015) argumenterer for at kontekst fungerer som et rammeverk for emosjoner; konteksten beskriver hva som skjer rundt individet, og kan sådan forklare hvorfor følelsen oppstår. Andre teoretikere (se for eksempel Boiger & Mesquita, 2012; Mesquita & Boiger, 2014) argumenterer for at emosjoner best bør sees på som

sosialt konstruert, altså at følelser konstrueres i kontakt med andre mennesker og mer vedvarende relasjoner. Denne konstruksjonen utfolder seg i kontekst av kulturelle normer, vaner og holdninger (Boiger & Mesquita, 2012). Ekman og Frisen (1969) var blant de første til å gi en mulig forklaring for på hvilken måte kultur innvirker på emosjonelle uttrykk. De lanserte teorien om “display rules”, som sier at følelser og følelsesuttrykk er universelle, men at kulturspesifikke regler setter føringer for hvem som kan vise hvilke følelser til hvem, og i hvilke situasjoner man kan vise de. Disse kulturbetingede reglene kan diktere at man overdriver, skjuler, maskerer eller undertrykker det nonverbale uttrykket for følelsene man kjenner (Ekman & Friesen, 1969). Ekman og Friesen (1969) beskrev reglene som “sosialt lærte, tilegnet tidlig i livet, som forespeiler ulike prosedyrer for håndtering av affekt-uttrykk i ulike sosiale settinger, roller etc.” (s. 75).

Engelmann og Pogosyan (2013) definerer display rules som “kultur-spesifikke normer for hvordan man på riktig måte skal uttrykke følelser i ulike kontekster. Normene informerer om når, hvordan og til hvem følelser bør eller ikke bør vises” (s. 2). Et eksempel på hvordan display rules kan komme til uttrykk er studien til Krys, Vauclair, Capaldi, Lun, Bond, Domínguez-Espinosa, ... & Yu (2016). hvor de fant at i kulturer med høy grad av korrupsjon, blir smilende personer sett på som uærlig og mindre intelligent, noe som setter føring for i hvilke situasjoner man i disse kulturene smiler. Den europeisk-amerikanske antropologen Catherine Lutz (1987) beskriver et annet eksempel, hvor hun under et opphold i Ifalik (en øy i Stillehavet) fikk reprimande for å ha smilt til en jente som oppførte seg som om hun var glad. Det fremkommer at i Ifalik ser man sterkt ned på glede, fordi man mener det fører til at mennesker unnlater sine sosiale forpliktelser. Folket i Ifalik forsøker dermed å undertrykke følelsen av glede. Dette står i kontrast til vestlige

kulturer, hvor glede anses som en sentral ingrediens i oppskriften for et godt liv (Christopher, 1999) og hvor mangel på glede gir grunnlag for bekymring (Joshano & Weijers, 2014).

Sett i lys av teorien om display rules er det betimelig å spørre seg om disse kulturspesifikke uttrykksmåtene også kan skape forvirring ved persepsjon av emosjonelle nonverbale signaler på tvers av kultur. Og i så tilfelle, på hvilken måte?

Forholdet mellom kultur og persepsjon

Samovar (1997) argumenterer for at mennesker tolker hverandre i lys av en fortolkningsramme. Meningsinnholdet man trekker fra et signal, og hvordan man forstår det sosiale miljøet rundt seg, er i stor grad er påvirket av den kulturen man er en del av (Samovar, 1997). Jack og kolleger (2012) har foreslått at display rules, altså normer for hvordan man skal uttrykke følelser, er med å skape eller forme indre representasjoner. Disse indre representasjonene gir prediktiv informasjon om verden til individet basert på tidligere erfaringer, og på denne måten skaper de også forventninger til omverdenen. Jack og kolleger (2012) mener videre at forvirring kan oppstå dersom disse forventningene ikke blir møtt. Et nærliggende fenomen til indre representasjoner, er kognitive skjema.

Teorien om kognitive skjema stammer opprinnelig fra Piaget's (1959) utviklingslære og teori om intellektuell utvikling, hvor skjemaene blir beskrevet som mentale representasjoner av verden, og en måte å organisere kunnskapen om verden på. Wadsworth (2004) foreslår at kognitive skjema kan forstås som "index kort" arkivert i hjernen, som forteller individet hvordan man skal reagere på ytre stimuli eller informasjon. Dette kan også sees i tilknytning til teorien om top-down prosessering foreslått av psykologen Richard Gregory (1970). Top-down blir beskrevet som en effektiv mekanisme hjernen benytter på grunn av dens begrensede kapasitet med tanke på å ta inn alle inntrykkene fra omverdenen, og innebærer at hjernen danner hypoteser

om virkeligheten basert på tidligere erfaringer og kunnskap. Gregory (1970) mente imidlertid at hjernen kan konstruere ukorrekte hypoteser, og dermed begå perseptuelle feil.

Kognitive skjema beskrives som noe medfødt som formes i møte med omgivelser og erfaringer (Piaget, 1959); altså i sosiale møter og i kulturell kontekst, og som legger føring for hvordan vi gir mening til den omkringliggende verden (Wadsworth, 2004). Samlet sett gir skjema-teori og teorien om top-down en måte å forstå hvordan menneskets sinn formes av blant annet kulturbetingede erfaringer, og at erfaringene både kan fungere som en referanseramme for å gi mening til omverdenen, samtidig som at man på grunn av hjernens begrensede kapasitet er disponert for å gjøre perseptuelle feilslutninger.

Emosjoner og kroppen i terapi

På samme måte som verden er i endring, er også psykologien som fagfelt i endring. Nye paradigmer vokser frem basert på forskning og ny innsikt, deriblant nye måter å forstå mennesket på, hvordan lidelse oppstår og på hvilken måte lidelse kan opphøre. Den kognitive revolusjonen på 1960-tallet førte med seg en endring i eksperimentell og klinisk psykologi. Fra å lenge ha hatt fokus hovedsakelig på atferd og atferdsterapeutiske metoder, fikk tanker og kognitive prosesser stadig større oppmerksomhet (Miller, 2003). Med dette nye fokuset vokste det også frem nye terapeutiske retninger, hvor kognitiv terapi (Beck, 1979) er blant de mest utbredte.

Følelser har lenge hatt en plass i psykologiens verden, og da særlig innenfor dynamiske og humanistiske perspektiv. Binder og kolleger (2013) beskriver for eksempel hvordan man “i psykoanalytisk terapi tradisjonelt sett har arbeidet med emosjoner gjennom fri assosiasjon, mens man i humanistisk- og korttids- dynamisk terapi har vært opptatt av å hjelpe pasienter til å utvide sin kapasitet for følelsesmessig og kroppslig her og nå-erfaring” (s. 590). Terapiformer hvor

følelsene står i sentrum er videreført i moderne terapiretninger, og det fremkommer blant annet gjennom utvikling av nye terapeutiske metoder, et økende fokus på emosjoner i det terapeutiske landskap. Et eksempel er utviklingen av spesifikke “emosjonelle” terapiformer, som Emosjonsfokusert terapi (Greenberg, 2002) og Affektfobi-terapi (McCullough, 2003). I kontrast til kognitiv terapi, blir emosjoner i disse terapiretningene ikke ansett som sekundære til tankene, men heller som at det er her selve endringspotensialet ligger.

Samtidig med økende interesse for emosjoner, ser man i nyere tid også en økende interesse for kroppslige aspekter i terapi, og hvordan kroppslige uttrykk kan forstås som underliggende emosjonelle reaksjoner (Damasio, 2002). Det er også enkelte som hevder at emosjonelle erfaringer kan sette kroppslige spor (eksempelvis Ogden & Minton, 2000) I lys av denne forståelsen av forholdet mellom kropp og emosjoner, er det utviklet spesifikke “kroppslige” terapiretninger, som eksempelvis Sensorimotorisk psykoterapi (Ogden & Fisher, 2015) hvor man anser de kroppslige reaksjonene som en inngangsport for å endre emosjoner.

Vi uttrykker reaksjoner og følelser med hele kroppen, vi leser den andres kroppsspråk og blir påvirket gjennom dette, alt mer eller mindre bevisst (Sletvold, 2012). En eksplorerende studie fra 2015 (Hellesøy, Rønsberg & Aasland) undersøkte hvordan psykologer bruker kroppen i terapi. Et av funnene var at psykologene observerer pasientens kroppslige uttrykk, og at 82,7 % av deltakerne gjør dette “ukentlig eller oftere”. Det fremkommer videre at “informantene nevner flere ting som de legger merke til; måten vedkommende beveger seg, sitter, kommer inn i rommet, snakker, hvordan ansiktet og ansiktsuttrykket er og hvordan blikket og kroppsholdningen er” (s. 35). Én informant kaller dette “å lese det emosjonelle uttrykket til pasienten” (s. 35). I studien fremkommer det imidlertid ikke om, og eventuelt på hvilken måte,

psykologene forholdt seg annerledes til fortolkning av nonverbale signaler dersom pasienten har en annen kulturell bakgrunn enn psykologen.

Forskjellige terapiretninger har ulike tradisjoner for hvordan emosjoner og kroppslige aspekter inkluderes i terapi. Noen har det som et eksplisitt fokus, andre mer som et bakenforliggende eller sekundært tema. Leijssen (2006) argumenterer imidlertid for at en terapeut og en pasient aldri ”kun snakker”, de er alltid ”kropper som interagerer”, og at dette vil gjøre seg gjeldende uavhengig av hvordan kroppen direkte blir implementert som del av behandlingen.

Alliansebygging og krysskulturell nonverbal kommunikasjon

Det har lenge vært anerkjent at utfallet av en terapeutisk prosess avhenger av mer enn kun metoden som benyttes. Et av argumentene er at utfallet av psykoterapi påvirkes av såkalte ikke-spesifikke faktorer (Strupp, 2001); altså de personlige karakteristikene til terapeuten og følelsene som oppstår i pasienten.

Begrepet terapeutisk *relasjon* ble benevnt allerede av Freud i 1912 men hvor han da knyttet konseptet opp mot begrepet ”transference” (Freud, 1912). Carl Rogers (1957) anså relasjon som helt grunnleggende for endringsprosesser i terapi, og vektla i denne sammenhengen personlige egenskaper hos terapeuten og klientens opplevelse av å føle seg forstått. I en nyere konseptualisering har Bordin (1979) lansert begrepet arbeidsallianse som en betegnelse på kvaliteten på klient-terapeut samarbeidet. I denne betegnelsen videreføres Rogers tanker om betydningen av relasjon, men Bordin gir klienten en aktiv rolle, og inkluderer dermed aspekter relatert til gjensidig målsetning og samarbeid. Arbeidsalliansen består av tre komponenter (Bordin, 1979). Den første består av en enighet mellom pasient og behandler om hva som skal være *målet for behandlingen*. Videre er det sentralt for alliansen at partene kommer til enighet

om hvordan man skal arbeide sammen, altså *fremgangsmåten* for å nå dette målet. Det siste elementet man bør etterstrebe for å oppnå en god arbeidsallianse med pasienten er et gjensidig emosjonelt bånd, i tråd med Rogers perspektiv på relasjon. Allianse er gjentatte ganger funnet å ha en stor betydning for terapiutfall (se eks. Horvath & Greenberg, 1994; Horvath & Symonds, 1991; Martin, Garske, & Davis, 2000).

Ahlberg og Duckert (2006) har pekt på hvordan alliansen blir utfordret i møtet med andre kulturer. Forskerne argumenterer med at dialogen krever mer av en behandler i krysskulturelle settinger, og at dette skaper vegring hos behandler mot å ta imot denne pasientgruppen, samt at behandlingen generelt blir av dårligere kvalitet. Denne påstanden støttes opp av andre, for eksempel har Major (2000) funnet at nær halvparten av behandlende parter, representert ved 115 institusjoner i psykisk helsevern, opplevde kulturkommunikasjon som særlig vanskelig. I den samme studien oppga nesten 80% av behandlende parter et behov for mer kunnskap knyttet til kulturforståelse.

Betydningen allianse har i terapeutisk arbeid (Horvath & Greenberg, 1994; Horvath & Symonds, 1991; Martin, Garske, & Davis, 2000) og viten om at den kan tendere til å bli utfordret i møte med pasienter fra andre kulturer (Ahlbert & Duckert, 2006) kan dermed representere en utfordring for terapeuter. Shonfeld-Ringel (2001) argumenterer for viktigheten av å inneha kunnskap om ulike kulturers unike nonverbale språk for terapeuter som vil bygge allianse. Hun foreslår at dette bør inkluderes i en «kompetansesekk» under merkelappen kultursensitivitet hos terapeuter.

Metode

I denne oppgaven belyses problemstillingen “på hvilken måte har krysskulturelle variasjoner i persepsjon av nonverbale emosjonelle uttrykk implikasjoner for terapeutisk arbeid?”.

For å besvare problemstillingen har vi valgt å gjennomføre et systematisk litteratursøk relatert til kulturell variasjon i persepsjon av nonverbale emosjonelle uttrykk. Funnene fra litteratursøket blir så brukt, sammen med informasjon fra den teoretiske delen av oppgaven, til å diskutere implikasjoner for terapeutisk arbeid i en krysskulturell setting. Litteratursøket ga oss informasjon om nyere forskning og kunnskap på temaet, nærmere bestemt perioden 2000-2017.

Litteratursøket ble utført i to databaser; PsychInfo og Web of Science (WoS). Psychinfo er en database med over 4 millioner digitale, fagfelleverderte utgivelser, og dekker rundt 2500 ulike tidsskrift (APA, 2017). Databasen er utviklet av den Amerikanske Psykologforeningen, og fokuserer på tema innen atferds- og sosial vitenskap og mental helse. Web of Science er en online database som inkluderer ledende tidsskrifter innenfor ulike akademiske- og vitenskapelige disipliner, inkludert Samfunnsvitenskap, Naturvitenskap og Humanoria (Wikipedia, 2017). Databasen inneholder mer enn 90 millioner utgivelser.

Søkeordene som ble benyttet for litteratursøket i begge databaser var begreper knyttet til kultur (cultur*, cross-cultur*, ethnic* og cross-ethnic*) samt nonverbal kommunikasjon (non-verbal, “body language”, gesture*, “facial expression*”, gesticulat*, nonverbal og “facial emotion*”). For å spisse søket opp mot problemstillingen benyttet vi nærhetsoperatøren ADJ3 med begreper relatert til persepsjon (perception, percieve*, interpret*, understand*, recogni*) knyttet opp mot begreper for nonverbal kommunikasjon.

Dette søket ga 268 treff i PsychInfo. Søket ble avgrenset til fagfelleverderte (peer reviewed) artikler, publisert etter 2000 (2000-current) samt at vi kun tok med norske og engelske

artikler. Disse avgrensningene resulterte i et treff på 114 artikler. Et tilsvarende søk ble gjennomført i databasen WoS, her med nærhetsoperatøren near/3. Søket i WoS ga totalt 166 treff. Totalt for begge databasene ga søkestrategien et funn på 280 artikler (13.10.17). Disse ble overført til EndNote X8 hvor en duplikatkontroll identifiserte 72 overlappende artikler. Disse ble fjernet fra søket. De resterende 208 artiklene ble fordelt mellom forfatterne, og gjennomgått manuelt for å vurdere de i forhold til inklusjons- og eksklusjonskriteriene. Ved usikkerhet eller uenighet om artikkelens relevans, ble den aktuelle artikkelen drøftet i fellesskap.

Følgende ble benyttet om inklusjonskriterier:

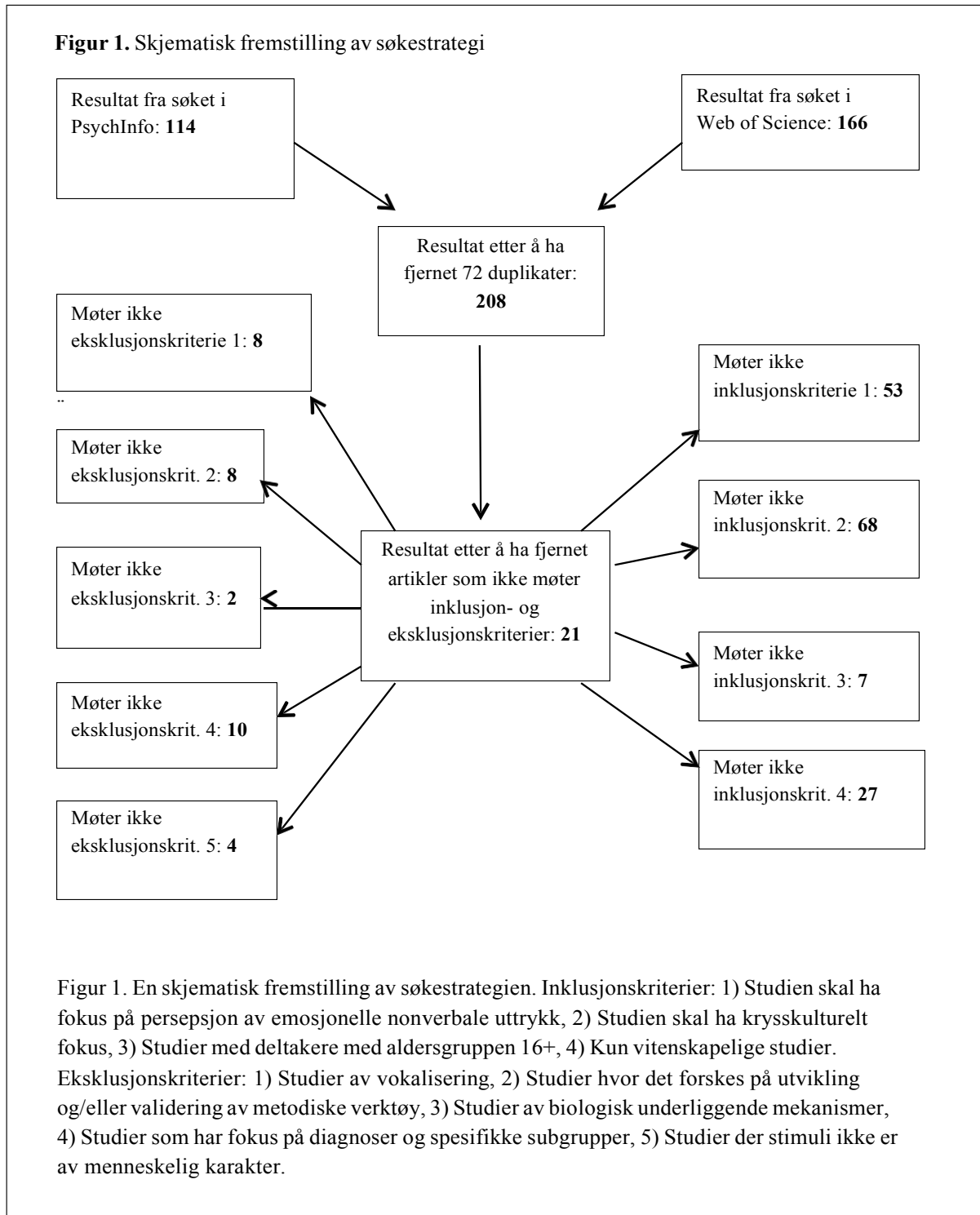
1. Studien skal ha fokus på persepsjon av emosjonelle nonverbale uttrykk.
2. Studien skal ha krysskulturelt fokus.
3. Studier med deltakere i aldersgruppen ≥ 16 .
4. Kun vitenskapelige studier.

Følgende ble benyttet som eksklusjonskriterier:

1. Studier av vokalisering.
2. Studier hvor det forskes på utvikling og/eller validering av metodiske verktøy.
3. Studier av biologisk underliggende mekanismer.
4. Studier som har fokus på diagnoser og spesifikke subgrupper.
5. Studier der stimuli ikke er av menneskelig karakter.

En sortering av de 208 artiklene i henhold til inklusjons- og eksklusjonskriteriene ga et funn på 21 artikler. Artiklene ble deretter gjennomgått individuelt og i fellesskap, og sortert i ulike tematiske kategorier. Kategoriene er gjengitt i resultatdelen, samt en beskrivelse av funnene fra hver artikkel.

Siste søk ble gjort 13.10.17. Artikler publisert etter denne dato vil derfor ikke være med i funnet. En skjematisk fremstilling av søkestrategien er presentert i figur 1.

Resultat

Litteratursøket resulterte i 21 artikler. Enkelte av artiklene inneholdt flere ulike delstudier. I det følgende vil det bli rapportert fra delstudiene relevant for oppgavens problemstilling. Disse er oppsummert i vedlegg A.

Ved grundig gjennomlesing og systematisering av studiene ble det tydelig at de undersøkte litt ulike aspekter knyttet til oppgavens problemstilling. I det følgende har vi derfor valgt å sammenfatte funnene i tre ulike tema. Disse er 1) har kultur betydning for persepsjon av nonverbale emosjonelle uttrykk? 2) Er vi mer presise når vi vurderer nonverbale emosjonelle uttrykk hos personer med samme kulturelle bakgrunn som en selv? Med undertema; hvordan kan vi forstå inngruppefordelen? 3) Kan man lære seg andre kulturers emosjonelle uttrykksform?

Har kultur betydning for persepsjon av nonverbale emosjonelle uttrykk?

En del av funnene i litteraturen gjenspeiler den pågående debatten om vi kan tilskrive emosjoner universelle egenskaper eller hvorvidt det eksisterer kulturspesifikke egenskaper ved emosjoner. For eksempel fant Tracy og Robins (2008) i sin studie at det nonverbale uttrykket for stolthet gjenkjennes i både vestlige og ikke-vestlige kulturer, noe som gir støtte til universelle egenskaper. Studien bestod av totalt fire delstudier, men hvor kun delstudie en og to tilfredstilte våre inklusjonskriterier. I delstudie en ($n=28$) bestod utvalget av italienere, mens stimuli var bilder av vestlige Amerikanere, og Amerikanere med asiatisk bakgrunn. Deltagerne hadde en treffprosent for stolthet ($M=78\%$) som var bedre enn tilfeldig ($p<.05$). I delstudie to ($n=39$) ble det benyttet deltagere fra vest-Afrika som ikke hadde vært eksponert for vestlig kultur. Stimuli bestod av både vest-Afrikanske og Amerikanske ansikter. Her fant forskerne at treffsikkerheten var best for emosjonene glede (84%), overraskelse (58%) og stolthet (57%), men deltagerne hadde en treffprosent for alle emosjonene som var over det nivå man anser å være tilfeldig

($p < .05$) Forskerne fant videre (delstudie to) at det var en signifikant større treffsikkerhet for glede (84%) sammenlignet med de øvrige emosjonene (alle $ps < .05$). Unikt for studien til Tracy og Robins (2008) er at bildene som ble benyttet som stimuli var mennesker avbildet fra midjen og opp, altså at deler av kroppen ble inkludert i tillegg til ansiktet.

Sauter og kolleger (2011) fant i sin studie støtte for emosjoner som et sett av biologiske utviklede mekanismer. Utvalget ($n=45$) bestod av tyskere og personer fra Yucatec Maya-kulturen i Mellom-Amerika. Yucatec Maya er en befolkning uten leksikalske betegnelser for å skille sinne og avsky. På tross av dette, fant Sauter og kollegene at både denne kulturelle gruppen og det tyske utvalget sorterte sinne, avsky og andre emosjoner kategorisk, selv om det ikke ble gitt forhåndsdefinerte termer å kategorisere etter. Det vil si; deltakerne plasserte uttrykkene for sinne i en felles kategori, uttrykkene for avsky i en kategori, osv. En hovedeffekt for “gruppe” ble identifisert ($p < .05$), hvor tyskernes prestasjon ($M=.75$) totalt sett var noe bedre enn Yucatec Maya ($M=.69$), men den totale treffsikkerheten for begge gruppene var likevel over det nivået hvor man anser resultatet å være tilfeldig ($M=.50$). Forskerne konkluderte med at persepsjon av affektive signaler ikke drives av leksikalske betegnelser i språket, og at funnene gir støtte til emosjoner som et sett av biologisk utviklede mekanismer.

I begge ovenfor nevnte studier benyttet forskerne stimuli bestående av poserte bilder i eksperimentene. Dette kjennetegner mange av studiene på dette feltet. Naab og Russell (2007) har imidlertid undersøkt om man finner det universelle gjenkjenningsmønsteret også dersom man benytter stimuli med spontane ansiktsuttrykk. Utvalget i denne studien ($n=50$) bestod av studenter fra Boston, USA. Stimuli var 20 bilder av spontane ansiktsuttrykk fra mennesker i Papua New Guinea, hentet fra Ekman (1980) “The face of man” (se vedlegg B). For emosjonene glede, tristhet, sinne og overraskelse var det en gjennomsnittlig match på 35,7%

mellom deltakernes svar og det predikerte svaret (Ekman's betegnelse), og for de ikke-emosjonelle tilstandene avventende, perpleks og avslappet, fant man en gjennomsnittlig match på 24%. For blandede følelser fant forskerne at gjennomsnittlig 38,8% av deltakerne valgte en av de to predikerte emosjonene. Forskerne poengterer i artikkelen at gjennomsnittlig treffprosent for studier som benytter poserte stimuli-bilder er 84,4%, og at funnene fra denne studien viste at spontane ansiktsuttrykk ikke oppnår samme grad av gjenkjenning på tvers av kulturer som poserte ansiktsuttrykk. Kun ved 3 av totalt 20 ansikter var majoriteten av deltakerne enige om hvilken betegnelse de benyttet. Et annet fremtredende funn i denne studien var at gjenkjenning av spontane ansiktsuttrykk på tvers av kulturer varierte med type emosjon. Eksempelvis for den blandede følelsen overraskelse-frykt, valgte 66,6% av deltakerne en av de predikerte emosjonene, mens for emosjonsuttrykket flauhet, var tilsvarende tall 4,2%.

Også i studien til Kayyal og Russell (2013) ble det benyttet bilder av spontane ansiktsuttrykk som stimuli. I denne studien undersøkte forskerne om metodiske faktorer påvirker hvorvidt man finner at persepsjon av emosjonelle ansiktsuttrykk er universelle. De metodiske faktorene var knyttet til både stimuli og prosedyre. Mange av studiene i litteratursøket benyttet tvunget valg ("forced choice") hvor deltakerne skulle velge seg ut én av de forhåndsdefinerte emosjonskategoriene da de sorterte de emosjonelle ansiktsuttrykkene. Kayyal og Russell har i sin studie valgt å benytte en prosedyre hvor deltakerne gis et unipolart svar-format (ja/nei) med mulighet for å velge én, flere eller ingen av totalt 12 emosjonskategorier for hvert ansiktsuttrykk. I denne studien ($n=164$) var deltakerne amerikanere og palestinere. Palestinere bestod av to ulike grupper; en som avga svar på engelsk, og en som avga svar på arabisk. Som stimuli ble det benyttet 22 spontane, frontale ansiktsuttrykk fra Papa New Guinea, hentet fra Ekman's (1980) "The face of man". Eksperimentet viste at når det ble gitt anledning til det, attribuerte deltakerne

flere enn en emosjon til et uttrykk. Gjennomsnittlig antall emosjons-kategorier selektert per ansiktsuttrykk var høyest for amerikanerne, etterfulgt av palestinere på engelsk og lavest for palestinere på arabisk. Forskjellen mellom amerikanerne og de engelsktalende palestinere var ikke signifikant ($t_{119}=.43, p=.67$), men både amerikanerne og de engelsktalende palestinere valgte gjennomsnittlig signifikant flere emosjonskategorier enn de arabisktalende palestinere ($t_{101}=6.75, \text{ og } 4.77, p<.001$). Når de sammenlignet de kulturelle gruppenes kategorisering av basis-emosjonene, fant forskerne at amerikanerne og engelsktalende palestinere hadde marginalt ulike svar ($z=1.34, p=.09$). Forskjellen mellom amerikanere og arabisktalende palestinere var signifikant ($z=1.64, p=.05$). De to palestinske gruppene var ikke signifikant ulike ($z=.30, p=.38$). Forskerne konkluderer med at meningsaspektet til ansiktsuttrykk ikke fanges tilstrekkelig opp av emosjons-kategoriene. Videre mener forskerne at funnet svekker teorien om at gjenkjennelse av emosjonelle uttrykk er universelt, og at metodiske faktorer, inkludert stimuli og prosedyre, kan innvirke på hvilke funn man får i denne type studier.

Det universelle gjenkjenningens-mønsteret blir også utfordret av Gendron, Roberson, van der Vyver og Barrett (2014). I denne studien rekrutterte forskerne deltakere ($n=122$) fra USA og fra den etniske grupperingen Himba (i Keunene regionen i nordvest Namibia). Deltakerne ble randomisert til enten fri sortering uten forhåndsdefinerte kategorier, eller anker-sortering med verbal instruks om mulige kategorier. I dette eksperimentet fant forskerne at ved bruk av "fri sortering" følger ikke deltakerne fra Himba det typiske universelle mønsteret. Deltakerne fra Himba-kulturen benyttet ord som beskrev fysisk bevegelse i ansiktet ("ler", "ser på noe") ($M=2.38, SD=1.098$) mer enn amerikanere ($M=0.84, SD=1.098$). Denne forskjellen mellom gruppene var signifikant ($t_{55} = -1.546, p<.001$). Amerikanerne på sin side benyttet oftere ord for

konkrete emosjoner ($M=4.45$, $SD=1.091$) enn deltagerne fra Himba ($M=0.81$, $SD=0.939$), også en signifikant gruppeforskjell ($t_{55} = 1.630$, $p < .001$).

Felles for studiene til Naab og Russell (2007), Kayyal og Russell (2013) og Gendron og kolleger (2014) er at de utfordrer teorien om at gjenkjennelse av emosjonelle uttrykk er universelle ved å gjennomføre eksperimenter hvor de benytter alternative eksperimentelle betingelser, både i forhold til stimuli og prosedyre. I litteraturgjennomgangen finner vi andre artikler som tar for seg betydning av kultur for gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk, men med en litt annen inngangsport. I disse studiene er fokuset på hvorvidt kulturell tilhørighet fremmer en mer presis fortolkning av nonverbale emosjonelle uttrykk, altså hvorvidt personer med lik kulturell bakgrunn er bedre til å gjenkjenne følelser fra inngruppen enn for utgruppen.

Er vi mer presise når vi vurderer nonverbale emosjonelle uttrykk hos personer med samme kulturelle bakgrunn som en selv?

Weathers, Frank og Spell (2002) har undersøkt evnen til gjenkjenning av både emosjonelle ansiktsuttrykk og affektiv lydstimuli. Afroamerikanske og vestlige deltakere ($n=92$) deltok i studien, og ble bedt om å bedømme emosjon og intensitet for både ansiktsstimuli og lydstimuli. Emosjonene som ble undersøkt var glede, sinne, tristhet og frykt, og stimuli bestod av både barn, unge voksne og eldre voksne. Forskerne fant at deltakerne var signifikant bedre til å gjenkjenne nonverbale signaler når stimuli var representanter fra deres egen etniske tilhørighet, en effekt som ble vist både ved stimuli av barn ($F_{1, 90}=24.50$, $p=.0000$), av unge voksne ($F_{1, 90}=26.08$, $p=.0000$) og av eldre voksne ($F_{1, 90}=24.22$, $p=.0000$). Alt i alt fant forskerne altså høyere grad av fortolknings-presisjon for medlemmer av samme etniske bakgrunn.

Også andre har undersøkt hvorvidt det forekommer en inngruppedel i gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk. Ved bruk av et rollespill-design har Tombs, Russell-Bennett og

Ashkanasy (2014) undersøkt presisjonsevne for krysskulturell gjenkjenning av nonverbale emosjonsuttrykk hos klagende kunder. Emosjonene som ble undersøkt her var sinne, frykt, skam og glede. Utvalget ($n=153$) bestod av ulike kulturer innad i Australia (anglo-asiatere¹ og “confucians”²). Forskerne benyttet lydløse video-vignetter av skuespillere som etterlignet klagende kunder som stimuli. Deltakerne i studien fikk i oppgave å sette seg inn i rollen som service-leverandører, og vurdere den emosjonelle tilstanden til “kundene”. Hvilken kultur som representerte kunde og leverandør ble variert.

Funnene indikerte ingen signifikant inngruppedfordel ved gjenkjenning av glede, skam og frykt, men for sinne fant man en signifikant fordel ($z=3.32, p<0.01$) når deltagerne skulle vurdere emosjonsuttrykket hos en fra samme kulturelle bakgrunn.

Dailey, Lyons, Ishi, Joyce, Kamachi, Gyoba, & Cottrell (2010) har i sin studie ($n=100$) funnet støtte for kulturspesifikke variasjoner i ansiktsuttrykk og indikasjoner på at gjenkjenning av emosjoner er bedre for personer med samme kulturelle bakgrunn. Med et utvalg bestående av japanere og amerikanere fant de en liten, men signifikant interaksjonseffekt mellom kultur og uttryksstil ($F=42.85, p=0, \eta^2=.0075$). De japanske deltakerne var mer presise sammenlignet med de amerikanske studentene på JAFFE (ansiktsuttrykk forenlig med deres egen kultur). Videre var de amerikanske deltakerne mer presise i bedømmingen av ansiktsuttrykk fra FACS (ansiktsuttrykk forenlig med deres egen kultur).

¹ Anglo-asiater benyttes i denne studien som samlebetegnelse for individer fra Australia, England, Sør-Afrika, New Zealand, Canada, Irland og USA, i hht. klassifiseringssystemet GLOBE.

² Confucian er en samlebetegnelse som i denne studien inkluderer personer fra Kina, Taiwan, Singapore, Hong Kong, Sør-Korea, and Japan, ihht. klassifiseringssystemet GLOBE.

Også Elfenbein og Ambady (2003) har i sin studie et eksperiment (delstudie 2) hvor funnene er forenlige med teorien om inngruppefordel. Utvalget i studien ($n=23$) bestod av deltakere som ikke hadde noen som helst kjennskap til den andre kulturen. Disse deltakerne var tibetanere bosatt i Kina og afrikanere bosatt i USA. Funnene viser at kjennskap til en kultur øker treffsikkerheten for gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk ($p<.05$). Treffprosenten til tibetanerne for emosjonen sinne var imidlertid bedre ved bedømming av amerikanske ansikter (61%) enn av kinesiske ansikter (50%), noe som ikke er forenlig med teorien om inngruppefordel for denne emosjonskategorien.

Det fremkommer altså flere studier som viser at mennesker er bedre til å gjenkjenne emosjonelle nonverbale uttrykk hos personer fra egen kultur. Men skyldes dette kultur, eller kan forklaring ligge i felles etnisk bakgrunn? Dette er et tema som problematiseres i Wickline, Bailey og Nowicki (2009) sin studie. Utvalget ($n=234$) i denne studien bestod av afroamerikanske studenter, europeiske amerikanere, internasjonale afrikanske studenter og internasjonale europeiske studenter. Deltakerne varierte når det kom til eksponering for ulike aspekter ved amerikansk og afroamerikansk kultur, og de internasjonale studentene kom fra ulike europeiske og afrikanske nasjoner. Et sentralt funn i denne studien var at inngruppefordelen kan forklares av kultur, mer enn etnisk bakgrunn. Forskerne fant signifikante hovedeffekter for de ulike kulturelle gruppene ($F_{3, 228} = 21.19, p <.001, \eta p^2 = .22$). Tukeys post hoc test viste at de europeiske amerikanerne var signifikant mer presise på emosjons-gjenkjenning sammenlignet med alle de andre gruppene. Ingen forskjeller ble funnet mellom afroamerikanerne og de europeiske internasjonale studentene ved gjenkjenning av vestlige ansikter, men begge gruppene var samtidig mer presise sammenlignet med de afrikanske internasjonale studentene ($F_{3, 228} = 4.10,$

$p < .01$, $\eta^2 = .05$), dette på tross av at de afrikanske internasjonale studentene og de afroamerikanske deltakerne har lik etnisk bakgrunn.

I de foregående studiene finner man indikasjoner på at mennesker har en fordel i å gjenkjenne nonverbale emosjonelle uttrykk hos andre med samme kulturelle bakgrunn, såkalt inngruppefordel. Andre forskere har undersøkt om man finner inngruppefordelen også dersom man manipulerer de eksperimentelle betingelsene. For eksempel ser man at mange studier benytter stimuli hvor de emosjonelle ansiktsuttrykkene er svært markerte og fremtredende.

Zhang og kolleger (2015) har i sin studie undersøkt om inngruppefordelen er like gjeldende dersom man manipulerer intensiteten til de emosjonelle uttrykkene. I tillegg inkluderte forskerne nøytrale ansiktsuttrykk. Utvalget ($n=367$) i denne studien bestod av amerikanske og kinesiske deltakere, alle universitetsstudenter fra henholdsvis Nord-Øst regionen i USA og innlandet i Kina. Deltakerne ble presentert for bilder av ansiktsuttrykk med ulike intensitetsnivå; subtil-, lav-, og moderat intensitet. Hovedfunnet i denne studien var at inngruppefordelen forsvant når ansiktsuttrykkene for sinne og tristhet ble subtile, mens man for glede ikke fant noen inngruppefordel. Eksempelvis for sinne (subtilt), var amerikanerne bedre enn kineserne til å gjenkjenne både vestlige ($F_{1,365}=4.99$, $p=.052$, $\eta^2=.013$) og kinesiske uttrykk ($F_{1,365}=7.38$, $p=.024$, $\eta^2=.02$). Når intensitetsnivået økte til lav intensitet, fant man imidlertid en inngruppefordel; amerikanerne var mer nøyaktige enn kineserne i bedømming av vestlige uttrykk ($F_{1,365}=22.16$, $p<.001$, $\eta^2=.06$) og kineserne var mer nøyaktige enn amerikanerne til å bedømme kinesiske uttrykk ($F_{1,365}=7.69$, $p=.024$, $\eta^2=.02$).

For tristhet fant forskerne en inngruppefordel ved moderat intensitet, eksempelvis ved at kineserne var mer nøyaktige enn amerikanerne til å bedømme kinesiske uttrykk ($F_{1,365}=15.02$, $p<.001$, $\eta^2=.04$), men denne inngruppefordelen for tristhet forsvant imidlertid ved lav og subtil

intensitet. Amerikanerne mer nøyaktig enn kineserne til å bedømme både vestlige og kinesiske ansikter ved subtil og lav intensitet (tristhet), henholdsvis $F_{1,365}=13.5$ og 37.8 , $p_s<.001$, $\eta^2=.04$ og $.09$ for subtile og lave vestlige ansikt, og $F_{1,365}=38.7$ og 26.3 , $p_s<.001$, $\eta^2=.10$ og $.07$ for subtile og lave kinesiske uttrykk.

Zhang og kollegene (2015) fant ikke en inngruppe-fordel for glede, men det ble identifisert en hovedeffekt for “intensitet”, det vil si; totalt sett økte nøyaktigheten for begge gruppene ettersom intensiteten på uttrykket glede økte ($F_{2,364}=3,729,8$, $p<.001$, $\eta^2=.95$).

Teorien om inngruppefordelen er funnet støtte for av flere. Men hvordan kan vi forstå denne fordelene?

Hvordan kan vi forstå inngruppefordelen?

En måte å forstå inngruppefordelen på er at det i hver kultur forekommer subtile variasjoner i emosjonelle ansiktsuttrykk, som samlet skaper en kulturspesifikk nonverbal dialekt, på samme måte som man finner verbale dialekter. En slik teori om nonverbale dialekter var grunnlaget for studien til Elfenbein, Beaupré, Lévesque og Hess (2007), hvor de undersøkte variasjoner i nonverbale emosjonelle uttrykk på tvers av kulturer. Deltakerne bestod av studenter fra Canada (Quebec) og studenter fra Sentral-Afrika (Gabon). Studien bestod av to del-eksperimenter. I første eksperiment ($n=60$) skulle deltakerne selv posere 10 ulike emosjonelle uttrykk etter å ha fått presentert navnet på en emosjon. Ansiktsuttrykkene ble deretter kodet opp mot FACS, for å identifisere eventuelle kulturelle variasjoner i uttrykk. Resultatene viste kulturspesifikke variasjoner på tvers av kulturer for alle de testede emosjonene, med unntak av avsky, frykt og flauhet. For eksempel var det 53% av deltagerne fra Quebec som viste det “prototypiske” uttrykket for glede (et smil og rynker rundt øynene), mens kun 27% av

gaboneserne gjorde det samme. For frykt viste 43% av begge gruppene det prototypiske uttrykket. I det oppfølgende eksperimentet ($n=40$) fant forskerne støtte for at den krysskulturelle variasjonen i uttrykk (identifisert i første eksperiment) øker inngruppe-fordel i persepsjon av de emosjonelle uttrykkene ($F_{9, 684}=5.76, p<.01$). Studien til Effenbein, Beaupré & Lévesque, 2007; er derfor forenlig med dialektteori, og at variasjoner i uttrykk kan anses som en kritisk underliggende faktor for inngruppefordel.

En annen innfallsvinkel til å forstå en generell inngruppefordel, er å se på om det forekommer forvirring rundt enkelte emosjoner. Eksempelvis har Yan, Young og Andrews (2017) undersøkt om inngruppefordelen for sinne og avsky som ble identifisert i en av deres tidligere studier (Yan, Andrews & Young, 2016), kan skyldes krysskulturell utfordring med å skille disse emosjonelle kategoriene. Og videre om det samme kan gjelde for frykt/overraskelse. Studien hadde et utvalg med kinesere og vestlige ($n=36$), og som stimuli ble det benyttet bilder med både kinesiske og vestlige ansikter. Deltakerne gjennomførte to ulike oppgaver; en hvor de skulle rangere likheten mellom to ulike ansiktsuttrykk (eks. sinne og avsky) på en skala fra 1-7, og en hvor de skulle kategorisere emosjonelle ansiktsuttrykk etter 6 forhåndsdefinerte kategorier (6AFC). Resultatet fra likhetsoppgaven viste en høy konsistent mellom de kinesiske ($r=.97, p<.001$) og vestlige deltakerne ($r=.98, p<.001$). I kategoriseringsoppgaven fant forskerne støtte til hypotesen om at det fremkommer forvirring rundt emosjonene sinne/avsky og frykt/overraskelse, oftere enn for de andre sammensatte emosjonene (med signifikantnivå $ps<.001$). Deltakerne blandet sammen frykt/overraskelse oftere enn sinne/avsky ($t_{35}=5.9, p<.001$). På tross av dette var det kun gjenkjennelse av sinne/avsky som kunne forklares av inngruppe-fordel; henholdsvis ($F_{1, 34}=36.1, p<.001$) for sinne, og ($F_{1, 34}=5.2, p<.05, \eta^2=.13$) for

avsky. Forskerne konkluderer med at inngruppefordelen dermed ikke kan forklares av forvirrende emosjonelle kategorier alene.

Wilson & Hugenberg (2013) har i sin studie undersøkt hvorvidt ansiktsstruktur, her eksemplifisert ved “modent vs. barnslig utseende” (“mature and babyface”) har effekt på gjenkjennelse av nonverbale emosjoner, og hvordan dette påvirkes av inngruppe-/utgruppe status. Forskerne fant at et modent sint ansikt ble gjenkjent raskere enn et barnlig sint ansikt, $t_{31}=3.85, p=.001, d=.18$. Videre at et barnlig glad ansikt ble gjenkjent raskere enn et modent glad ansikt, $t_{31}=-3.53, p=.001, d=.20$. Forskere fant også at ansiktsstruktur spiller en større rolle i gjenkjenning av emosjonelle uttrykk hos utgruppen sammenlignet med inngruppen ($F_{1, 17}=7.35, p=.015, \text{partial } \eta^2=.30$), og kun der inngruppe/utgruppe status var fremtredende.

Karakteristikk ved det emosjonelle ansiktet, og hvordan dette påvirker emosjonell persepsjon, er også undersøkt av Takehara, Ochiai, Watanabe og Suzuki (2013). I deres studie ($n=52$) har de imidlertid sett på ansiktets kompleksitet, eller “fraktaldimensjon”, demonstrert ved ansiktets orientering (opp/ned vs rett vei) og etnisk bakgrunn. Forskerne fant blant annet at fraktaldimensjonen ved bedømming av utgruppen (1.56 dimensjon) var signifikant høyere enn ved bedømming av inngruppen (1.37 dimensjon) når ansiktet ble presentert rett vei ($F_{1, 48}=14.03, p<.001, \eta^2=.23$). Dette blir av forskerne presentert som indikasjon på inngruppe-effekt; altså at utgruppen oppleves mer kompleks (høyere fraktaldimensjon) enn inngruppen, og at det kan gi en mulig forklaring på inngruppefordel.

Studiene overfor søker å forstå inngruppefordelen. Studien til Andrzejewski & Podoshen (2017) har imidlertid et litt annet fokus. I deres studie ($n=115$) ble det undersøkt i hvilken grad kognitiv belastning påvirker krysskulturell fortolkningspresisjon av emosjonelle nonverbale signaler i reklamekampanjer. Deltakerne (vestlige) ble tilfeldig fordelt til en av to betingelser

hvor man i den ene betingelsen ble eksponert for kognitiv belastning mens man i den andre betingelsen ikke hadde noen form for belastning. Kognitiv belastning ble manipulert med en “visual n-back” oppgave, hvor høy belastning representerte “2-back” og hvor lav belastning representerte “no-back”. Stimuli bestod av poserte ansikter, afro-amerikanske og vestlige, med ansiktsuttrykkene glad, trist, sint, og redd. Ved gjenkjenning av afro-amerikanske ansikter (utgruppe), viste resultatene at deltakerne gjorde det signifikant dårligere på oppgaver med kognitiv belastning ($M=69.89$) enn uten kognitiv belastning ($M=73.39$); $F_{1, 56}=4.90, p<0.05$. Kognitiv belastning reduserte imidlertid ikke prestasjonen på gjenkjenning av vestlig ansikter ($M=84.80$ og 81.60); $F_{56}=2.07, ns$).

I tillegg til studier hvor man har sett på ansiktsstruktur og kognitiv belastning som en måte å forstå variasjoner i persepsjon av emosjonelle nonverbale signaler mellom kulturer, finner vi også studier som undersøker effekten av kulturelle variasjoner i oppmerksomhetsfokus, og hvordan dette eventuelt påvirker inngruppefordel i gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk.

Yan, Andrews og Young (2016) har i sin studie gjennomført fire delstudier, hvor de blant annet undersøker om personer fra ulike kulturer (kinesere og briter) benytter ulike perseptuelle strategier når de fortolker ansiktsuttrykk, og hvorvidt dette kan gi en mulig forklaring på inngruppefordelen. I de ulike delstudier ble det benyttet ulike betingelser med tanke på stimuli. Stimuli ble manipulert med tanke på hvilken del av ansiktet som ble vist; øvre del (øyne, øyenbryn og panne), nedre del (munn og kinn), eller hele ansiktet. Her fant forskerne (deleksp. 4) at for “nedre del” var kineserne bedre enn britene til å gjenkjenne kinesiske ansikt ($t_{38}=2.41, p<.001$), mens britene var bedre enn kineserne til å gjenkjenne vestlige ansikter ($t_{38}=2.93, p<.001$). For øvre del av ansiktet fant forskerne ingen forskjell i prestasjon mellom kineserne og britene, hverken for kinesiske ansikt ($t_{38}=0.60, p>.1$) eller for

vestlige ansikt ($t_{38}=0.58, p>.1$). Funnet viser til en inngruppefordel ved persepsjon av nedre del av ansiktet. Ved å vise hele ansiktet (deleksp. 3) fant forskerne en inngruppefordel hos britene, ($t_{19}=5.67, p<.001$), men ikke hos kineserne, ($t_{19}=1.56, p>.1$).

Jack ,Blais, Scheepers, Schyns, & Caldara (2009) fant i sin studie ($n=26$) at deltakere fra østlige deler av Asia fikserte signifikant mer på venstre øye ($p<0.01$) og høyre øye ($p<0.001$) enn munnen. Og videre at deltagerne fra øst-Asia gjorde signifikant flere feil ved kategorisering av avsky ($p<0.05$) og frykt ($p<0.001$) enn de vestlige deltagerne.

Et annet forskerteam (Jack, Caldara, & Schyns, 2012) har i sin studie ($n=30$) operasjonalisert indre representasjon til å bety hvilken del av ansiktet deltakerne forventer å “hente” ut informasjon fra, og finner at vestlige deltakere har en indre representasjon med preferanse for øyebryn og munn, mens deltakere fra øst-Asia har en indre representasjon med preferanse for øyne.

De to ovennevnte studiene gir begge indikasjon på at det forekommer krysskulturelle variasjoner i preferanse for ulike deler av ansiktet når man persiperer emosjonelle ansiktsuttrykk. En annen forskergruppe (Yan, Young & Andrews, 2017) har i sin studie, og ved bruk av samme kulturelle grupperinger som studiene ovenfor, imidlertid argumentert for at begge kulturene benytter holistisk prosessering av emosjonelle ansiktsuttrykk. Yan, Young og Andrews (2017) argumenterer for at dersom det stemmer, slik tidligere studier har vist, at kineserne hovedsakelig bruker øyeregionen for å skape en indre representasjon av ansiktsuttrykk, så bør man i denne studien finne en redusert tendens til holistisk prosessering. For å undersøke dette benyttet man i denne studien ($n=36$) samme stimuli-bilder hvor øvre del av et emosjonsuttrykk ble satt sammen med nedre del av et annet emosjonsuttrykk. 6 ulike kombinasjoner ble laget med emosjonene sinne, frykt og glede. Bildene ble presentert med i to ulike betingelser: 1) bildene ble plassert på

linje (ansiktstegnende format) og 2) bildene ble plassert ikke var på linje, hvor nedre del ble plassert halvveis til enten høyre eller venstre for øvre del.

Resultatene viste både en raskere responstid for betingelse 2 (ikke på linje, 968ms) enn betingelse 1 (på linje, 1093ms), og bedre presisjon; $F_{1,34}=39.7$, $p<.001$, $\eta^2=54$. Dette funnet gjaldt for begge de kulturelle gruppene. Forfatterne gir en mulig forklaring ved at ansiktstegnende bilde (på linje) av to ulike emosjoner forstyrrer holistisk persepsjon, og dermed senkes responstiden.

Dersom det stemmer slik funnene indikerer at det forekommer variasjoner på tvers av kulturer både med tanke på hvordan man uttrykker emosjonelle ansikter, hvordan man persiperer, og at disse to faktorene kombinert gir en inngruppefordel, da er det interessant å undersøke hvorvidt det er mulig å lære seg å være mer sensitiv for andre kulturers emosjonelle uttrykksform.

Kan man lære seg andre kulturers emosjonelle uttrykksform?

Denne delen av funnet representeres kun av noen få studier i litteraturen. Hvorvidt man kan lære seg andre kulturers emosjonelle uttrykksform har vært undersøkt ved å se på eksponering, grad av akkulturasjon og trening med tilbakemelding.

Elfenbein og Ambady (2003) har undersøkt hvorvidt eksponering for en kultur påvirker evnen til å gjenkjenne emosjonelle ansiktsuttrykk. Deltakerne i studien ($n=198$) bestod av kinesiske studenter bosatt i Kina, kinesiske studenter bosatt i USA, kinesisk/amerikanere og amerikanere med ikke-kinesisk opprinnelse. Forskerne benyttet stimuli med fotografi av ansiktsuttrykk fra begge de kulturelle gruppene, og forhåndsdefinerte svarkategorier (forced choice). Emosjonene som var representert var frykt, sinne, avsky, glede, tristhet og overraskelse. Resultatene viste at eksponering for fremmed kultur øker treffsikkerheten ved gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk i den fremmede kulturen ($F_{3,190} = 4.67$, $p<.004$). I tillegg til

treffsikkerhet, fant forskerne også raskere responstiden på gjenkjenning av emosjonelle ansiktsuttrykk ved økt eksponering ($F_{3,190} = 4.03, p < .009$).

Også andre har undersøkt effekten av eksponering for utgruppen, men i en mer gjensidig interaksjon. For eksempel har Prado, Mellor, Byrne, Wilson, Xu og Liu (2014) undersøkt hvorvidt akkulturasjon kan påvirke presisjon i gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk hos en utgruppe ($n=153$). De fant at grad av akkulturasjon forklarte 7,7 % av variansen på gjenkjennelse av ansiktsuttrykk i vertslandet, en signifikant positiv effekt ($p < .05$).

En annen innfallsvinkel til læring, er å undersøke hvorvidt trening med tilbakemelding øker treffsikkerheten ved persepsjon av nonverbale emosjonelle ansiktsuttrykk på tvers av kulturer. Dette er fokuset i studien til Elfenbein (2006). Utvalget i denne studien var amerikanske studenter ($n=75$) som bestod av kinesere med kinesisk bakgrunn og kinesere uten kinesisk bakgrunn. Eksperimentet bestod av en “trenings-sesjon” hvor deltagerne fikk tilbakemelding på om svaret deres var rett eller ikke, og deretter en “test-sesjon”. Resultatet viste at deltakerne var mer nøyaktige under test-sesjonen etter først å ha gjennomgått trenings-sesjonen med tilbakemelding ($F_{1,71}=14.97, p < .01, r=.42$).

Diskusjon - drøfting av implikasjoner for terapeutisk arbeid

I denne oppgaven har vi sett på hva forskningen i tidsperioden 2000-2017 (siste søk 13.10.17) har funnet om krysskulturell persepsjon av emosjonell, nonverbal kommunikasjon. Formålet var å identifisere eksisterende kunnskap om tematikken, for deretter å drøfte dette opp mot implikasjoner for terapeutiske arbeid der terapeut og pasient/klient har ulik kulturell bakgrunn.

Hvordan vi forstår og gir mening til verden omkring oss er ifølge enkelte forskere styrt av tidligere erfaringer, eller kognitive skjema (Samovar, 1997; Wadsworth, 2004). En viktig del av

menneskers erfaringer er den kulturen man vokser opp i, og kultur må dermed sees som en grunnleggende ramme for hvordan vi forstå verden og mennesker (Bruner, 1993). Et tema som går igjen i flere av forskningsartiklene (se eksempelvis Wickline, Bailey & Nowicki, 2009; Elfenbein, Beaupré & Lévesque, 2007; Dailey med kolleger, 2010) er at man finner subtile krysskulturelle variasjoner med tanke hvordan mennesker uttrykker emosjonell nonverbal kommunikasjon. Kulturelle variasjoner i måten å uttrykke seg på kan i henhold til Bruner (1993) antas å være en del av det som former våre kognitive skjema, og dermed hvilke forventinger man har til hvordan andre mennesker skal uttrykke seg. Man kan anta at i krysskulturelt terapeutisk arbeid oppstår det treffpunkt mellom ulike “skjema”, altså mennesker med ulike måter å forstå og fortolke verden på. Dersom man gjennom sin egen kulturelle oppvekst er vant til en spesifikk måte å uttrykke seg nonverbalt på, kan dette være med å skape en forventning til omverdenen. Jack og kolleger (2012) påpeker at slike forventinger, som er formet gjennom kulturelle normer og holdninger, kan skape forvirring dersom de ikke blir møtt.

Både Dailey med kolleger (2010) og Elfenbein, Beaupré og Lévesque (2007) finner indikasjoner i sine studier for at krysskulturelle variasjoner i nonverbale uttrykk kan ligge til grunn for inngruppe-medlemmers fordel med tanke på gjenkjenning av emosjonelle ansiktsuttrykk hos mennesker med samme kulturelle bakgrunn, og at mennesker er dårligere til å gjenkjenne nonverbale emosjoner hos personer fra annen kulturell bakgrunn. I tillegg til krysskulturelle variasjoner i nonverbale uttrykk, viser litteraturen at det forekommer kulturelle normer for hvordan emosjoner som skal uttrykkes (jamfør display rules, Ekman & Friesen, 1969) og krysskulturelle variasjoner i aksept og forståelse av følelsers funksjon (jamfør Lutz, 1987; Krys og kolleger, 2016). Tatt i betraktning disse aspektene kan man som terapeuter i krysskulturelt arbeid kunne bli utfordret på sin forståelse av følelsers aksept, uttrykk og funksjon,

da pasientens holdning til dette ikke nødvendigvis er den samme som ens egen. Disse aspektene fordrer også en refleksjon rundt de arbeidsmetodene man benytter i terapi, om hvorvidt de er egnet for krysskulturelt arbeid, eller eventuelt om metoden krever kulturelle tilpasninger.

Flere av artiklene i litteraturen adresserer spørsmål om mennesker er bedre til å gjenkjenne emosjonelle nonverbale signaler hos personer fra samme kulturelle bakgrunn som en selv. Det er imidlertid også funn som tilsier at denne fordelene ikke gjelder for alle emosjoner eller intensitetsnivåer. Eksempelvis finner både Tombs med kolleger (2014) og Zhang med kolleger (2015) ikke støtte for inngruppefordel for glede, og dette på tross av at både Elfenbein med kolleger, (2007), Yan med kolleger (2016) og Dailey med kolleger (2010) i sine studier finner krysskulturelle variasjoner i hvordan glede uttrykkes. Disse funnene belyser at selv om flere studier viser at man i en krysskulturell situasjon er dårligere til å gjenkjenne emosjonelle uttrykk hos den andre, er ikke dette nødvendigvis alltid tilfelle. I tråd med dette finner Zhang og kolleger (2015) at inngruppefordelen forsvinner ved svært subtile uttrykk, og at det kun er ved lave til moderate uttrykk at man finner en inngruppefordel.

Studier på display rules finner at man i ulike kulturer utvikler normer og regler for hvor, når og hvordan emosjoner skal komme til uttrykk hos individet (Ekman & Friesen, 1969). Dette forstås som at ulike settinger kan aktivere ulike normer for atferd, og at intensiteten i det emosjonelle uttrykket vil kunne variere i ulike settinger basert på hvordan den enkelte kulturen forståelse av, og holdning til den aktuelle setting. Til støtte for dette sier også Arellano, Varona og Perales (2015) at man bør ta kontekst i betraktning når man vurderer en annens emosjonelle tilstand. Den terapeutiske settingen er en kontekst som skiller seg fra hverdagslig menneskelig interagering på flere plan, men hvor stort dette skillet er, og på hvilken måte man oppfatter dette skillet, vil muligens kunne variere fra kultur til kultur. Det er dermed utfordrende å vite sikkert i

hvor stor grad en kulturs display rules vil virke inn på en terapeutisk situasjon uten mer kunnskap om den aktuelle kulturens holdninger og sedvaner knyttet til det å gå i terapi, og det å arbeide med personlige utfordringer sammen med en fremmed person.

Ulike kulturer varierer med tanke på display rules. I litteraturen finner vi blant annet eksempler på at det i asiatiske kulturer eksisterer normer som tilsier at man skal beherske seg eller dempe emosjonelle uttrykk som kan true sosial harmoni (Zhang & kolleger, 2015). Et annet eksempel er studien til Krys og kolleger (2016) som viser at land hvor det er høy grad av korrupsjon, kan det å smile bli oppfattet som lite troverdig eller at man blir oppfattet som dum. Studien til Krys og kolleger (2016), samt Lutz's (1987) beretning fra Ifalik, hvor glede ble ansett som negativt, er begge interessante fordi de fanger opp et litt annerledes aspekt ved emosjonell gjenkjennelse. Selv om man klarer å fange opp det emosjonelle følelsesuttrykket hos motparten, kan kulturelle variasjoner med tanke på funksjon, aksept og forståelse av den aktuelle følelsen skape utfordringer med å vite hvilken intensjon eller mening man skal ilegge det emosjonelle uttrykket, og hvordan det eventuelt blir mottatt hos motparten.

Rogers (1957) hevder at en forutsetning for å etablere en god allianse og skape endring er at pasienten føler seg forstått, at en annen opplever meningen bak ordene man sier. Det er verdt å merke seg at Rogers benytter begrepet "oppleve" ("experience"), en formulering som kan forstås som at det ikke er tilstrekkelig at terapeuten forstår den andres emosjonelle tilstand, men at vedkommende faktisk klarer å sette seg inn i den andres situasjon på en måte som gjør at man opplever den andres emosjonelle tilstand. En slik dybdeforståelse kan tenkes å være utfordrende i alle terapeutiske situasjoner, men i en krysskulturell situasjon hvor det emosjonelle meningsinnholdet potensielt er skjult av normative regler kan dette tenkes å være ekstra utfordrende. Den mening man tolker ut ifra et signal/en beskjed, er i stor grad påvirket av den

kulturen man er en del av (Samovar,1997), og det å skape mening bak ordene til en person fra en kultur med ulike normer enn ens egen kultur, kan være utfordrende, fordi denne informasjonen ikke nødvendigvis er i tråd med de forventningene en har (Jack & kolleger, 2012). I litteraturen fra søket gjort i denne studien fremkommer det ingen studier som ser spesifikt på hvilke konsekvenser feiltolkning av nonverbale emosjonelle signaler har, eksempelvis opplevelsen av å ikke føle seg forstått, og innvirkning dette har på alliansen. I studien til Hellesøy, Rønsberg og Aasland (2015) fremkommer det imidlertid at 82,7 % av terapeutene i studien observerer pasientens kroppslige uttrykk ukentlig eller oftere, men uten henvisning til om dette også gjelder i en krysskulturell terapi-situasjon. Major (2000) identifiserte i sin studie av behandlere i psykisk helsevern, at nær halvparten opplevde kulturkommunikasjon som særlig vanskelig. De to studiene skiller seg ut ved at de begge har et fokus rettet spesifikt på terapeutisk arbeid, og belyser hver for seg ulike aspekter som imidlertid bør sees i lys av hverandre. Hellesøy, Rønsberg & Aasland (2015) belyser at svært mange terapeuter vektlegger observasjon av nonverbale signaler (her definert som kroppsspråk) i en terapeutisk situasjon, og Major (2000) belyser hvordan behandlere opplever kulturkommunikasjon som utfordrende. Hvorvidt dette gjelder verbal og/eller nonverbal kommunikasjon fremkommer ikke, og det er dermed utfordrende å sette Majors funn opp mot Hellesøy, Rønsberg og Aasland. Det er likevel interessant at i disse to studiene ligger det indikasjoner på at et mye benyttet verktøy (observasjon av nonverbal kommunikasjon) er noe behandlere etterspør mer kompetanse om for krysskulturell terapeutisk arbeid. Sett i lys av Sosial- og Helsedirektoratets (2006) anmodning om kvalitetssikring av ansikts-til-ansikt-relasjonen i psykisk helse, og i lys av teorier om alliansebygging (Rogers, 1959; Shonfeld-Ringel, 2001) peker dette i retning av at det er

hensiktsmessig å øke kompetansen knyttet til krysskulturell nonverbal kommunikasjon, og videre øke kunnskap om at krysskulturelt terapeutisk arbeid er særlig sårbart for misforståelser.

Kunnskap om inngruppefordel og display rules kan være en måte å fremme bevisstgjøring hos terapeuten om en potensiell sårbarhet for å gjøre feilaktige tolkninger av pasientens nonverbale signaler. Bevisstgjøring om slike bias kan øke sjansen for at terapeuter i krysskulturelle situasjoner aktivt reflekterer over å befinne seg i en sårbar situasjon med tanke på å trekke feilaktige slutninger. En slik reflekterende holdning kan imidlertid kun finne sted dersom terapeuten selv oppfatter å befinne seg i en krysskulturell situasjon, og har kompetanse til å vite om denne potensielle sårbarheten. Faktorer som kan fremme oppfatning om man befinner seg i et krysskulturelt møte kan for eksempel være karakteristikker ved ansiktet (Wilson & Hugenberg, 2013) eller om pasienten uttrykker holdninger og/eller atferd som oppleves av terapeuten som svært ulik normene fra ens egen kultur, jamfør Matsumoto og Juang's (2012) definisjon av kultur. Det er likevel ikke gitt at noen av disse faktorene er fremtredende i en krysskulturell setting, noe som understreker kompleksiteten ved kultur, og som kan gjøre det utfordrende for terapeuten å vite om det kulturelle aspektet er fremtredende i terapirommet. I henhold til teorien om top-down prosesseres den virkelige verden ofte i lys av tidligere erfaringer, noe som potensielt kan føre til feilslutninger (Gregory, 1970). I lys av denne teorien kan man se for seg at en terapeut som ikke oppfatter å befinne seg i en krysskulturell setting kan forstå situasjonen (og den andres emosjonelle signaler) ut fra tidligere erfaringer, formet av sin egen kulturelle bakgrunn, og at dette kan gjøre terapeuten disponert for å gjøre feilslutninger. En ikke uvanlig teknikk for terapeutisk arbeid er å aktivt undersøke om de antakelser en har om pasientens emosjonelle tilstand er korrekt (se for eksempel Greenberg, 2002). Informasjonen

som fremkommer i litteraturen gir imidlertid indikasjoner på at i krysskulturelle møter kan dette være av særlig betydning.

I tillegg til kulturelle variasjoner i uttrykk, og normer for dette, finner vi i noen av studiene variasjoner relatert til perseptuell oppmerksomhet. Jack, Caldara og Schyns (2012) finner at mennesker fra vestlige kulturer tenderer mot å trekke informasjon fra øyne- og munnregionen ved persepsjon av emosjonelle ansiktsuttrykk, mens mennesker fra østlige kulturer viser preferanse for øyeregionen. Yan, Young og Andrews (2017) finner imidlertid at både vestlige og østlige viser tendens til holistisk ansiktsprosessering, altså at de fokuserer på hele ansiktet ved persepsjon av emosjonelle uttrykk. De to studiene presenterer dels motstridende funn for hvorvidt krysskulturelle variasjoner i perseptuell ansiktsprosessering forekommer. Hva som er årsaken til disse motsetningene kan muligens knyttes til metodologiske faktorer. Yan, Young og Andrews (2017) benytter i sin studie kun tre ulike emosjoner (3AFC); sinne, frykt & glede. Jack, Caldara og Schyns (2012) på sin side benytter seks grunnemosjoner, samt svaralternativ “vet ikke”. Videre varierer studiene med tanke på utvalg, hvor man i den ene studien (Yan, Young & Andrews, 2017) har benyttet “kinesere og vestlige”, og den andre studien (Jack, Caldara & Schyns, 2012) har benyttet “vestlige og personer fra øst-Asia”. Begge disse kulturelle operasjonaliseringene er relativt upresise og unyanserte i den forstand at de dekker store geografiske områder/land. Videre er det ikke sikkert at den kulturelle grupperingen som inngår i “vestlig utvalg” i den ene studien, er de samme som i den andre studien. Slike metodologiske variasjoner gjør det utfordrende å sammenligne eller sette funnene opp mot hverandre. Det er sådan heller ikke sikkert at de to studiene er motstridende, men at funnene hver for seg må tolkes i lys av de spesifikke metodologiske faktorene som ligger til grunn.

I studien til Andrzejewski & Podoshen (2017) finner man indisier for at kognitiv belastning kan redusere menneskers evne til å gjenkjenne emosjonelle nonverbale signaler hos utgruppen. Sett i forhold til terapeutisk arbeid, kan man tenke seg at det å skulle inhibere de automatiske prosessene som ligger til grunn ved persepsjon av nonverbale signaler (jamfør top-down prosessering), og overstyre disse “manuelt” ved å aktivt ta i bruk krysskulturell kompetanse, krever mye kognitiv kapasitet. Videre kan man tenke seg at tretthet og stress i en krevende terapeutisk hverdag kan være kognitivt tappende, og slik sett gjøre terapeuter mer sårbare for bias i krysskulturelle situasjoner. Imidlertid er det viktig å merke seg at denne studien er enestående i denne litteraturgjennomgangen, og for å kunne trekke implikasjoner fra funnene, er det fordelaktig med flere studier som kan støtte opp om teorien. Sett i lys av at studien er fra helt nyere tid, vil kanskje fremtidens forskning undersøke denne spesifikke tematikken videre.

I en annen studie (Wilson & Hugenberg, 2013) finner man at karakteristikk ved et ansikt kan påvirke persepsjon av nonverbal kommunikasjon hos utgruppen, og særlig dersom inngruppe/utgruppe-statusen er fremtredende. Kunnskap om ansiktsstrukturelle særpreg representerer dermed enda en type kunnskap det kan være nyttig å ha med seg som terapeut, da det gir indikasjoner på at det er vanskeligere å gjenkjenne emosjoner hos kulturer hvor ansiktsstruktur er mer fremmed fra ens egen. Men også for disse funnene bør man være varsom med å trekke slutninger, da de er basert på kun et enkeltstudie, og vi savner mer informasjon av hvordan man kan forstå dette funnet, og mer informasjon om hvilke spesifikke karakteristikk som har denne effekten.

I litteraturen finner vi at flere studier adresserer hvorvidt man kan lære seg å bli mer kultursensitiv med tanke på gjenkjenning av emosjonelle uttrykk. Mennesker som har erfaring gjennom eksponering for den ukjente kulturen viser seg bedre i fortolkning av emosjoner hos

utgruppen (se for eksempel Elfenbein & Ambady, 2003; Prado & kolleger, 2014; Takehara & kolleger, 2013), noe som tilsier at det å utsette seg for fremmede kulturer fremmer sensitivitet. Sett i lys av denne informasjonen kan man tenke seg at økende globalisering og krysskulturelle møter i samfunnet gjør at befolkningen i større grad blir eksponert for andre kulturer, og slik sett får trening i å gjenkjenne det nonverbale, og dermed også økt kompetanse med tanke på persepsjon av nonverbale signaler hos utgruppen. Videre gir funnet indisier på at man i terapeutisk arbeid kan bli mer presis i emosjonell fortolkning i krysskulturelt arbeid ved å trene på nettopp dette.

Å eksponere seg for fremmede kulturer i terapi kan være utfordrende dersom man i en arbeidssituasjon ikke selv kan selektere hvilke saker man ønsker å arbeide med. Men kunnskap om at eksponering kan fasilitere kultursensitivitet er likevel høyst nyttig fordi det gir indikasjon på at det kan være mulig å utvikle spisskompetanse i krysskulturelt terapeutisk arbeid dersom det legges til rette for dette. Et spørsmål som imidlertid ikke adresseres i artiklene til hverken Elfenbein og Ambady (2003), Prado med kolleger (2014) eller Takehara med kolleger (2013) er hvor lenge eksponeringen bør ha forekommet for at effekten skal finne sted, eller hvilken type eksponering som kreves.

Økt bevissthet og kunnskap om kulturelle variasjoner og hvordan man kan anvende dette i praksis kan tenkes å være et aspekt man kan vie mer oppmerksomhet i utdannelsen av terapeuter, deriblant Psykologutdannelsen. Ved å introdusere og eksponere studenter tidlig i karrieren for krysskulturelt arbeid, får studentene mengdetrening, noe som i henhold til (Elfenbein & Ambady, 2003) øker evnen til gjenkjenning og læring av andre kulturers nonverbale uttrykk. I våre funn belyses også betydningen av tilbakemelding for læring av nonverbale signaler på tvers av kulturer (Elfenbein, 2006). Elfenbein finner at det å få

tilbakemelding på hvorvidt man har forstått de nonverbale signalene riktig, øker læringseffekten. Studietiden er en unik del av karriereløpet til terapeuter, og hvor det muligens i større grad enn i arbeidslivet er mulig å få konkrete tilbakemeldinger på det arbeidet man gjør. Særlig gjelder dette dersom utdanningsinstitusjonen legger til rette for det gjennom eksempelvis gruppevis terapeutisk arbeid, filming og aktiv bruk av tilbakemeldingsskjema i terapi. Sett i lys av Elfenbeins sitt funn om at tilbakemelding ser ut til å øke læringseffekten, kan man tenke seg at en slik tilrettelegging i et utdanningsløp vil kunne øke den krysskulturelle kompetansen til fremtidige terapeuter, dersom studentene samtidig oppfordres til å drive nettopp krysskulturelt terapeutisk arbeid.

Generell kritikk av forskningen

Utvalg

Gjennomgående for mange av artiklene er at det benyttes svært små utvalg, med variasjoner fra i underkant av 30 deltakere til litt over 200. En av artiklene skiller seg ut med 367 deltakere, men mesteparten av studiene har analyser basert på en utvalgsstørrelse med +/- 100 deltakere. En av utfordringene med lav utvalgsstørrelse, er at det skaper utfordringer med tanke på hvor generaliserbare funnene kan antas å være.

En annen utfordring som også kan svekke generaliseringseffekten, er at flere av studiene har basert seg på rekruttering av universitetsstudenter. Å benytte en avgrenset gruppe, som i tillegg skiller seg ut med tanke på utdanningsnivå, kan utfordre representativiteten for den aktuelle kulturen, som igjen gjør at man bør være varsom med å trekke generelle slutninger.

En av utfordringene når man skal studere aspekter ved kultur, er på hvilken måte man skal operasjonalisere kultur. Vi ser at denne problemstillingen sjeldent problematiseres i litteraturen, og at operasjonaliseringen som regel fremkommer av utvalget. Her er det også store

variasjoner. Noen av studiene undersøker kulturelle grupper innenfor samme nasjon, med ulike etnisk bakgrunn, andre sammenligner på tvers av landegrenser. I mye av litteraturen finner vi at det ofte blir satt likhetstegn mellom nasjonalitet og kultur. En utfordring med dette er at det ikke fanger opp nyansene i kultur-begrepet, og at operasjonaliseringen tenderer til å undergrave det faktum at innenfor en nasjon kan det finnes mange eksempler på subkulturer, eller etniske grupperinger med egne kulturelle normer, verdier og tradisjoner, som ikke nødvendigvis er i tråd med majoriteten.

Vi ser også at man i noen av studien går bredt ut og sammenligner vestlige kulturer opp mot ikke-vestlige (østlige) kulturer. En slik omfattende operasjonalisering kan potensielt øke sjansen for overgeneralisering, noe som igjen belyser en fallgrube i at man ikke fanger opp nyansene i de ulike kulturelle grupperingene som inngår i “øst” og “vest”. Store variasjoner i litteraturen med tanke på operasjonalisering av kultur-begrepet, gjør det derfor utfordrende å sammenligne funnene i de ulike studiene.

Stimuli

Gjennomgående i studiene fra litteraturgjennomgangen er at det benyttes ansiktsuttrykk som stimuli. Nonverbal kommunikasjon omfatter imidlertid også mange kroppslige aspekter (jamfør definisjonen til Burgoon og Guerrero, 2016), og studier som inkorporerer dette i stimulumaterialet er svært mangelfull i litteraturen. Et annet aspekt vedrørende stimuli, er at man i de fleste studiene benytter poserte, “nøytrale” ansiktsuttrykk, det vil si ansikter hvor hår, bakgrunn, spesielle karakteristikk er fjernet for at selve uttrykket skal komme i fokus. Disse omtales ofte som stillbilder. En utfordring med et slikt stimulumateriale er at det potensielt reduserer den økologiske validiteten. Dette gjør det utfordrende å trekke implikasjoner til en terapeutisk situasjon, hvor den emosjonelle nonverbale kommunikasjonen er preget av spontane, subtile og

raske skift. Enkelte forskere (for eksempel Naab & Russell, 2007; Kayyal & Russell, 2013) har imidlertid prøvd å imøtekomme dette aspektet ved å benytte mer virkelighetsnære stimuli, og vi ser at når slike bilder benyttes endres også resultatene. For eksempel finner Naab og Russell (2007) at spontane ansiktsuttrykk ikke oppnår samme grad av gjenkjenning på tvers av kulturer som poserte ansiktsuttrykk.

Det har etterhvert blitt utviklet flere ulike databaser som inneholder bilder av ansiktsuttrykk, og mange av studiene benytter seg av disse (se oversikt over forkortelser i vedlegg B). Kvaliteten ved de ulike databasene vil dermed sette føringer for kvaliteten ved studien. Et kritisk blikk på hvordan databasens bilder er utviklet bør derfor inngå i enhver studie. Dette gjelder særlig med tanke på de subtile variasjonene i nonverbal kommunikasjon som er identifisert på tvers av kulturer, og hvorvidt de ulike databasene fanger opp dette. Eksempelvis ser vi at flere av databasene er kodet opp mot samme “standard” (FACS), mens andre er utviklet uten referanse til denne standarden.

Prosedyre

I de aller fleste av studiene har man valgt å benytte tvungent valg (“forced-choice”), dvs at deltakerne skal kategorisere ansiktsuttrykk etter noen forhåndsdefinerte kategorier (emosjoner). Imidlertid ser man at dersom deltakerne får sortere fritt, og får mulighet til å velge flere kategorier for et emosjonelt uttrykk, så blir resultatene annerledes enn ved tvungent valg. Vi ser for eksempel at deltakere kan tendere til å velge flere enn en emosjon (Kayyal & Russell, 2013), og at i noen kulturer sorterer de etter handlingstendenser heller enn emosjonskategorier (Gendron & kolleger, 2014). Dette belyser en utfordring for denne type studier, at man ved å endre betingelsene, kan påvirke resultatene. Dette gjør det vanskelig å trekke slutninger om

funnene, og utfordrende å sette funnene opp mot funn fra studier som har benyttet andre metoder.

En annen utfordring som fremkommer er oversetting av emosjons-termer på tvers av kulturer. Ulike kulturer varierer med tanke på hvilke leksikalske betegnelser både med tanke på betegnelse av emosjoner, og på hvilken måte de gjør verbale skiller mellom emosjoner. Dette skaper en utfordring blant annet med tanke på hvorvidt man kan være sikker på at meningsinnholdet i emosjonskategoriene er like på tvers av kulturer.

Begrensninger ved eget litteratursøk

Denne litteraturgjennomgangen har flere begrensninger. Tidsaspektet for gjennomføring av studien har satt grenser for blant annet omfanget. Dette har gjort at litteratursøket kun er gjennomført i databasene PsychInfo og Web of Science. I etterkant ser vi at søket med fordel kunne vært utvidet til et søk i flere databaser, eksempelvis Medline. Det har vært benyttet “nærhetsoperatør” for å spisse søket opp mot problemstillingen, men vi er samtidig oppmerksom på at et slikt strengt kriterium for søket også kan ekskludere studier av kultur og nonverbal kommunikasjon med annen innfallsvinkel enn det perseptuelle. Andre innfallsvinkler, selv om de ikke har direkte relevans for problemstillingen, kan muligens likevel belyse viktige aspekter ved nonverbal kommunikasjon i krysskulturelle møter.

En viktig del av nonverbal kommunikasjon ligger ironisk nok i det verbale, men da relatert til ordlyder, pauser, tempo og lignende. For å forstå alle aspekter ved vokalisering på tvers av kulturen, kreves dybdekunnskap i blant annet fonologiske og pragmatiske regler ved språket i den aktuelle kulturen. Kompleksiteten i dette fagområdet, og med utgangspunkt i et behov for å begrense omfanget av oppgaven, har vi valgt å la denne tematikken falle utenfor omfanget av litteraturgjennomgangen.

Vi har også valgt å ekskludere artikler hvor utvalget består av mennesker med spesifikke diagnoser og spesifikke subgrupperinger. Dette fordi symptomatologien i en diagnose i seg selv kan affektere det emosjonelle uttrykket, og det er dermed utfordrende å skille hva som skyldes diagnose, og hva som skyldes kultur. Videre tenker vi at karakteristikken ved en spesifikk subgruppe ikke nødvendigvis er representativ for majoriteten i kulturen, og at eventuelle funn dermed vil være vanskelig å generalisere.

Videre forskning

I denne oppgaven er det trukket implikasjoner til terapeutisk arbeid på bakgrunn av forskning på kultur og persepsjon av nonverbal kommunikasjon. Det fremkommer i litteraturgjennomgangen ingen tidligere studier med tilsvarende fokus. På bakgrunn av aktualiteten i tematikken og funnene som fremkommer i litteraturen, er det grunn til å anta at både terapeuter og pasienter/klienter vil nytte godt av økt kompetanse på dette området, og at tematikken bør få oppmerksomhet i fremtidig forskning.

Litteraturen er i stor grad preget av eksperimentelle studier. Mer prosessforskning, og et økt fokus på kvalitative studier vil muligens være hensiktsmessig i fremtidige studier for å øke dybdekunnskap om den emosjonelle opplevelsen av å befinne seg i en krysskulturell terapeutisk setting, utfordringene dette fører med seg og hvordan disse prosessene påvirker utfall. Videre vil kvalitative studier muligens gi en rikere beskrivelse av de emosjonelle opplevelsene, som i de eksperimentelle studiene i stor grad klassifiseres kategorisk. Kvalitative studier vil kunne berike forskningen med økologisk validitet, og mer virkelighetsnære og spontane nonverbale uttrykk.

Gjennomgående for studiene finner vi at fokuset hovedsakelig er på ansiktsuttrykk, mens nonverbale uttrykk knyttet til bevegelser i andre deler av kroppen, holdning, pust og lignende, er mangelfull. Et unntak er studien til Tracy & Robins (2008) hvor de benytter bilder av poserte

uttrykk for stolthet, avbildet fra midjen og opp. Det at forskningen i stor grad fokuserer på ansiktsuttrykk, oppleves å ikke være i samsvar med Greene's definisjon (2003) av nonverbal kommunikasjon, hvor også kroppslige aspekter inkluderes.

I tillegg til at litteraturen er begrenset med tanke på hvilke nonverbale signaler det forskes på, fremkommer det en begrensning med tanke på hvilke emosjoner som er i fokus.

Gjennomgående i flere av studiene er at det forsket på Ekmans definisjon av seks grunnfølelser, nemlig frykt, sinne, avsky, glede, overrasket og tristhet. Videre forskning bør adressere hva som skjer med resultatene om man ser på flere og mer komplekse følelsesuttrykk.

Videre fremkommer det i litteraturen en ubalanse i tematikk. Svært mange artikler adresseres spørsmålet om hvorvidt persepsjon av nonverbale signaler er universelle eller kulturspesifikke. En betydelig lavere andel av litteraturen tar for seg spørsmålet om hvordan man kan forstå disse variasjonene, hva som ligger til grunn og hvorvidt man kan lære seg å bli mer kultursensitiv.

En utfordring med tanke på å trekke implikasjoner til terapeutisk arbeid, og som også gir implikasjoner for videre forskning, er kompleksiteten som ligger i både nonverbal kommunikasjon og kultur, men også i terapiprosesser. Hvordan man forholder seg til, og operasjonaliserer disse ulike aspektene, vil legge føringer for hvilke funn man sitter igjen med. Videre har vi sett at forskning på denne type komplekse fenomen også gjør studien disponert for en del metodologiske utfordringer. Problematisering av disse aspektene, og å vise til at man er bevisst disse utfordringene, er med å styrke kvaliteten på studiene og kanskje gjøre det lettere å trekke praktiske implikasjoner i fremtidige studier.

Konklusjon

Problemstillingen er drøftet i lys av funnene fra litteraturen, og informasjonen fra den teoretiske delen av oppgaven. I lys av funnene fremkommer det flere terapeutiske implikasjoner. Disse omfatter blant annet kunnskap om inngruppefordel og kunnskap om kulturspesifikke normer og regler. Kunnskap om inngruppefordel og display rules kan være en måte å fremme bevisstgjøring hos terapeuten om en potensiell sårbarhet for å gjøre feilaktige tolkninger av pasientens nonverbale signaler. Fordi man i en krysskulturell situasjon er disponert for å gjøre feilantakelser, har vi argumentert for at det i krysskulturelle situasjoner, i større grad enn ellers kan være hensiktsmessig å sjekke ut med pasienten hvorvidt man har forstått vedkommendes emosjonelle tilstand. Det har også blitt drøftet om terapeutiske metoder bør tilpasses i tråd med kulturspesifikke variasjoner i nonverbal emosjonell kommunikasjon.

Et annet område hvor vi har trukket terapeutiske implikasjoner er kunnskap om faktorer som kan påvirke persepsjon i en krysskulturell situasjon. I denne oppgaven nevnes kognitive skjema, altså erfaringer man bærer med seg og som er med forme ens egen forståelsen verden. Videre gir noe forskning indikasjon på at kognitiv belastning kan redusere evnen til gjenkjennelse av emosjoner på tvers av kulturer.

Implikasjoner er også trukket opp mot funn fra litteraturen som tilsier at det er mulig å lære seg å bli mer kultursensitiv gjennom eksponering og trening med tilbakemelding. Dette indikerer at det er mulig å skaffe seg spisskompetanse på krysskulturell kommunikasjon. Tidlig eksponering og trening med veiledning gjennom integrering av praksis med andre kulturer i utdanningsløpet til terapeuter er en måte å fremme økt bevissthet og kompetanse om kultursensitivitet tidlig i terapeuters karriere.

Referanser

- Ahlberg, N. & Duckert, F. (2006) Minoritetsklienter som helsefaglig utfordring. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 43(12), 1276-1281.
- American Psychological Association (2002). Criteria for evaluating treatment guidelines. *American Psychologist*, 57, 1052–1059.
- American Psychological Association (2017) PsycINFO® A world-class resource for abstracts and citations of behavioral and social science research. Hentet fra <http://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo/psycinfo-printable-fact-sheet.pdf> Hentet 04.12.17.
- Andrzejewski, S. A., & Podoshen, J. S. (2017). The Influence of Cognitive Load on Nonverbal Accuracy of Caucasian and African-American Targets: Implications for Ad Processing. *Journal of International Consumer Marketing*, 29(2), 83-90.
- Arellano, D., Varona, J., & Perales, F. J. (2015). Emotional Context? Or Contextual Emotions?. In *Handbook of Research on Synthesizing Human Emotion in Intelligent Systems and Robotics* (pp. 366-385). IGI Global.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. doi: 10.1037/0033-2909.117.3.497.
- Beaupré, M. G., Cheung, N., & Hess, U. (2000). The Montreal Set of Facial Displays of Emotion [Slides]. (Available from Ursula Hess, Department of Psychology, University of Quebec at Montreal, Montreal, Quebec, Canada.)
- Beck, A. T. (Ed.). (1979). *Cognitive therapy of depression*. Guilford press.
- Benum, K., Hartmann, E., & Axelsen, E. D. (2013). *God psykoterapi: et integrativt*

perspektiv (Vol. 2). Oslo: Pax.

- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Binder, P-E., Høstmark, G., Schanche, E. & Holgersen, H. (2013). Med følelsene i sentrum - utviklingstrekk innenfor dynamiske og humanistiske terapiformer. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* (50)8. s. 790-794
- Boiger, M., & Mesquita, B. (2012). The construction of emotion in interactions, relationships, and cultures. *Emotion Review*, 4(3), 221-229.
- Bordin, E. S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 16(3), 252-260.
- Boski, P., Strus, K. & Tiaga, E. (2004). Cultural identity, existential anxiety, and traditionalism. I Setiadi, B. N. (2004). *Ongoing themes in psychology and culture: selected papers from the Sixteenth International Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology*. Jakarta: International Association for Cross-Cultural Psychology.
- Bruner, J. (1993). Do we “acquire” culture or vice versa?. *Behavioral and Brain Sciences*, 16(3), 515-516.
- Burgoon, J. K., Guerrero, L. K., & Floyd, K. (2016). *Nonverbal communication*. Routledge.
- Buss, D. M. (2009). The great struggles of life: Darwin and the emergence of evolutionary psychology. *American Psychologist*, 64, 140-148.
- Carroll, J. M., & Russell, J. A. (1996). Do facial expressions signal specific emotions?

- Judging emotion from the face in context. *Journal of personality and social psychology*, 70(2), 205.
- Christopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Exploring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling and Development*, 77, 141–152.
- Dailey, M., Cottrell, G.W., & Reilly, J. (2001). California facial expressions, CAFE. Unpublished digital images, University of California, San Diego, Computer Science and Engineering Department.
- Dailey, M. N., Joyce, C., Lyons, M. J., Kamachi, M., Ishi, H., Gyoba, J., & Cottrell, G. W. (2010). Evidence and a computational explanation of cultural differences in facial expression recognition. *Emotion*, 10(6), 874.
- Damasio, A. R. (2002). *Følelsen av hva som skjer. Kroppens og emosjonenes betydning for bevisstheten*. Oslo: Pax Forlag.
- Darwin, C. (1859). *On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life* (1st ed.). London: John Murray.
Hentet fra <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=1&itemID=F373&viewtype=side> hentet den 26.oktober 2017.
- Darwin, C. (1872). *The expression of the emotions in man and animals*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ekman, P. (1980). *The face of man: expressions of universal emotions in a New Guinea village*. New York: Garland STPM Press.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1969). The repertoire of nonverbal behavior: Categories, origins, usage, and coding. *Semiotica*, vol. 1, s. 49-98.

- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of personality and social psychology*, 17(2), 124.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1976). Measuring facial movement. *Environmental psychology and nonverbal behavior*, 1(1), 56-75.
- Ekman, P., Friesen, W. V., & Hager, J. (1978). The Facial Action Coding System (FACS): A technique for the measurement of facial action. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, Inc. Ekman, P., Levenson, R.W., & Friesen W.V. (1983). Autonomic nervous system activity distinguishes among emotions. *Science*, 221, 1208-12.
- Ekman, P., & Keltner, D. (1970). Universal facial expressions of emotion. *California mental health research digest*, 8(4), 151-158.
- Ekman, P., & Oster, H. (1979). Facial expressions of emotion. *Annual review of psychology*, 30(1), 527-554.
- Elfenbein, H. A. (2006). Learning in emotion judgments: Training and the cross-cultural understanding of facial expressions. *Journal of Nonverbal Behavior*, 30(1), 21-36.
- Elfenbein, H. A., & Ambady, N. (2003). When familiarity breeds accuracy: cultural exposure and facial emotion recognition. *Journal of personality and social psychology*, 85(2), 276.
- Elfenbein, H. A., Beaupré, M., Lévesque, M., & Hess, U. (2007). Toward a dialect theory: cultural differences in the expression and recognition of posed facial expressions. *Emotion*, 7(1), 131.
- Engelmann, J. B., & Pogosyan, M. (2013). Emotion perception across cultures: the role of cognitive mechanisms. *Frontiers in psychology*, 4.

Etiske prinsipper for Nordiske Psykologer (1998) Hentet

fra <https://www.psykologforeningen.no/medlem/etikk/etiske-prinsipper-for-nordiske-psykologer> Pkt 11.2 Kompetanse. Hentet 15.09.17

Freud, S. (1912). The dynamics of transference. *Classics in Psychoanalytic Techniques*.

Gendron, M., Roberson, D., van der Vyver, J. M., & Barrett, L. F. (2014). Perceptions of emotion from facial expressions are not culturally universal: evidence from a remote culture. *Emotion*, 14(2), 251.

Gong, X., Huang, Y. X., Wang, Y., & Luo, Y. J. (2011). Revision of the Chinese facial affective picture system. *Chinese mental health journal*.

Greenberg, L. S. (2002). *Emotion-focused therapy: Coaching clients to work through their feelings*. Washington, DC: American Psychological Association.

Greenberg, L. S. (2009). *Emotion-focused therapy*. Washington, DC: American Psychological Association.

Greenberg, L. S., Elliot, R. & Pos, A. (2007). Emotion-Focused Therapy: An overview. *European Psychotherapy*, 7(1) 19–39.

Greenberg, L. S., & Paivio, S. C. (2003). *Working with emotions in psychotherapy*, (Vol. 13). Guilford Press.

Greenberg, L. S. & Safran, J. D. (1987). *Emotion in psychotherapy: Affect, cognition, and the process of change*. New York: Guilford Press.

Greene, J. O. (2003). Interview during the Annual meeting of the national Communication Association. Miami Beach, November 2003. Referanse hentet fra Burgoon, Guerrero & Floyd (2016) *Nonverbal communication*.

Gregory, R. (1970). *The Intelligent Eye*. London: Weidenfeld and Nicolson.

- Gullestad, M. (2002). *Invisible Fences*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Hentet 18. oktober 2017 fra https://www.uio.no/forskning/tverrfak/culcom/nyheter/2009/pdf/Marianne_Gullestad-Invisible%20Fences.pdf
- Hegge, P. E. (2016) *Den norske folkesjela. Ordene som forteller hvem vi er*. Kagge forlag: Oslo. ISBN; 9788248918660
- Hellesøy, I., Rønberg, M. S. & Aasland, M. H. (2015). Kroppen viser vei: En eksplorerende studie av psykologers forståelse og bruk av kroppslige aspekter i terapi. *Universitetet i Bergen*. Hovedoppgave, Det psykologiske Fakultet.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage, Beverly Hills
- Horvath, A. O., & Greenberg, L. S. (Red.). (1994). *The working alliance: Theory, research, and practice*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Horvath, A. O., & Symonds, B. D. (1991). Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 38, 139-149. doi:10.1037/0022-0167.38.2.139
- Hwang, H. & Matsumoto, D. (2017). Functions of emotions. In R. Biswas-Diener & E. Diener (Eds), *Noba textbook series: Psychology*. Champaign, IL: DEF publishers. DOI:nobaproject.com
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI). Hentet fra <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/innvandrere-og-integrering/innvandrerbefolkningen-i-norge/> Hentet 18.10.17. Siden oppdatert 11.10.17.
- Jack, R. E., Blais, C., Scheepers, C., Schyns, P. G., & Caldara, R. (2009). Cultural

- confusions show that facial expressions are not universal. *Current Biology*, 19(18), 1543-1548.
- Jack, R. E., Caldara, R., & Schyns, P. G. (2012). Internal representations reveal cultural diversity in expectations of facial expressions of emotion. *Journal of Experimental Psychology: General*, 141(1), 19.
- Joshanloo, M., & Weijers, D. (2014). Aversion to happiness across cultures: A review of where and why people are averse to happiness. *Journal of Happiness Studies*, 15(3), 717-735.
- Kayyal, M. H., & Russell, J. A. (2013). Americans and Palestinians judge spontaneous facial expressions of emotion. *Emotion*, 13(5), 891.
- Krys, K., Vauclair, C. M., Capaldi, C. A., Lun, V. M. C., Bond, M. H., Domínguez-Espinosa, A., ... & Yu, A. A. (2016). Be careful where you smile: culture shapes judgments of intelligence and honesty of smiling individuals. *Journal of nonverbal behavior*, 40(2), 101-116.
- Leijssen, M. (2006). Validation of the body in psychotherapy. *Journal of Humanistic Psychology*, 46(2), 126-146.
- Lundqvist, D., Flykt, A., & Öhman, A. (1998). The Karolinska Directed Emotional Faces - KDEF, CD ROM from Department of Clinical Neuroscience, Psychology section, Karolinska Institutet, ISBN 91-630-7164-9
- Lutz, C. (1987). Goals, events, and understanding in Ifaluk emotion theory. Cultural models in language and thought, 290-312.
- Lyons, M., Akamatsu, S., Kamachi, M., & Gyoba, J. (1998). Coding facial

- expressions with gabor wavelets. In *Automatic Face and Gesture Recognition*, 1998. Proceedings. Third IEEE International Conference on (pp. 200-205). IEEE.
- Major, E. (2000). Psykiatrisk/psykologisk arbeid blant flyktninger og asylsøkere. *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, 120, 3420–3423.
- Marsh, A. A., Ambady, N., & Kleck, R. E. (2005). The effects of fear and anger facial expressions on approach- and avoidance-related behaviors. *Emotion*, 5(1), 119–124.
- Martin, D. J., Garske, J. P., & Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: A meta-analytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 438-450. doi:10.1037/0022-006X.68.3.438
- McCullough, L. (Ed.). (2003). *Treating affect phobia: A manual for short-term dynamic psychotherapy*. Guilford Press.
- Matsumoto, D. (1988). Japanese and caucasian facial expressions of emotion (IACFEE) and neutral faces (Jacneuf). *Sides & brochure*.
- Matsumoto, D. (2001). Culture and Emotion. In D. Matsumoto (Ed.), *The handbook of culture and psychology* (s. 171-194). New York: Oxford University Press.
- Matsumoto, D. (2007). Culture, context, and behavior. *Journal of personality*, 75(6), 1285-1320.
- Matsumoto, D., & Ekman, P. (1989). American-Japanese cultural differences in intensity ratings of facial expressions of emotion. *Motivation and Emotion*, 13(2), 143-157.
- Matsumoto, D., & Juang, L. (2012). *Culture and psychology*. Nelson Education.
- Matsumoto, D., Yoo, S. H., & Fontaine, J. (2008). Mapping expressive differences around the world: The relationship between emotional display rules and individualism versus collectivism. *Journal of cross-cultural psychology*, 39(1), 55-74.

- Mehrabian, A. (1971). *Silent messages: implicit communication of emotions and attitudes*. Belmont, CA: Wadsworth Pub. Co.
- Mehrabian, A., and Ferris, S.R. (1967), Inference of Attitudes from Nonverbal Communication in Two Channels. *Journal of Consulting Psychology*, 31(3), 48-258.
- Mehrabian, A. and Wiener, M. (1967). Decoding of inconsistent communications, *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 109-114.
- Mesquita, B., & Boiger, M. (2014). Emotions in context: A sociodynamic model of emotions. *Emotion Review*, 6(4), 298-302.
- Miller, G. A. (2003). The cognitive revolution: a historical perspective. *Trends in cognitive sciences*, 7(3), 141-144.
- Moses, Y. (2017) Why do we keep using the word «Caucasian»? . *Sapiens*. Hentet fra <https://www.sapiens.org/column/race/caucasian-terminology-origin/>. Hentet den 28.11.7
- Mukhopadhyay, C. C. (2008). Getting rid of the word ‘Caucasian. I Pollock, M. (2008) *Everyday anti-racism: Getting real about race in school*. New York: The New Press.
- Naab, P. J., & Russell, J. A. (2007). Judgments of emotion from spontaneous facial expressions of New Guineans. *Emotion*, 7(4), 736.
- Norsk Psykologforening (2007). Prinsippklæring om evidensbasert psykologisk praksis. *Tidsskrift Norsk Psykologforening*, 44(9), 1127.
- Nowicki, S., Jr., Glanville, D. & Demertzis, A. (1998) A test of the ability to recognize emotion in the facial expressions of African American adults. *Journal of Black Psychology*, 24 (3):335–350.
- Nowicki, S., Jr. & Duke, M. P. (1994) Individual differences in the nonverbal

- communication of affect: The Diagnostic Analysis of Nonverbal Accuracy Scale. *Journal of Nonverbal Behavior* 18 (1):9–34.
- Ogden, P., & Fisher, J. (2015). *Sensorimotor psychotherapy: Interventions for trauma and attachment*. WW Norton & Company.
- Ogden, P., & Minton, K. (2000). Sensorimotor psychotherapy: One method for processing traumatic memory. *Traumatology*, 6(3), 149.
- Piaget, J. & Cook, M. T. (1952). *The origins of intelligence in children*. New York, NY: International University Press.
- Prado, C., Mellor, D., Byrne, L. K., Wilson, C., Xu, X., & Liu, H. (2014). Facial emotion recognition: a cross-cultural comparison of Chinese, Chinese living in Australia, and Anglo-Australians. *Motivation and emotion*, 38(3), 420-428.
- Rogers, C. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103.
- Ryder, A. G., Alden, L. E., & Paulhus, D. L. (2000). Is acculturation unidimensional or bidimensional? A head-to-head comparison in the prediction of personality, self identity, and adjustment. *Journal of personality and social psychology*, 79(1), 49.
- Samovar, L. A. (1997). Cultural influences on emotional expression: implications for intercultural communication. I Andersen, P. A., & Guerrero, L. K. *Handbook of communication and emotion: Research, theory, applications, and contexts*, 451. San Diego: Academic Press.
- Sauter, D. A., LeGuen, O., & Haun, D. (2011). Categorical perception of emotional facial expressions does not require lexical categories. *Emotion*, 11(6), 1479.
- Shonfeld-Ringel, S. (2001). A re-conceptualization of the working alliance in

cross-cultural practice with non-western clients: Integrating relational perspectives and multicultural theories. *Clinical Social Work Journal*, 29(1), 53-63.

Sletvold, J. (2012). *Karakteranalytiske dialoger: kropp og relasjon i psykoterapi II*. I

Sletvold, J. & Børstad, M.(Red.). Oslo: Norsk karakteranalytisk institutt Kolofon.

Sosial- og Helsedirektoratet (2006) Rapport. Brukermedvirkning - psykisk helsefeltet.

Mål, anbefalinger og tiltak i Opptrappingsplan for psykisk helse. Hentet

fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/158/Brukermedvirkning->

[psykisk%20helsefeltet-mal-anbefalinger-og-tiltak-i-opptrappingsplanen-for-psykisk-helse-IS-1315.pdf](https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/158/Brukermedvirkning-psykisk%20helsefeltet-mal-anbefalinger-og-tiltak-i-opptrappingsplanen-for-psykisk-helse-IS-1315.pdf) Hentet 10.september 2017.

Statistisk Sentralbyrå (SSB, 2008). Folkemengde 1. januar 2007 og 2008 og endringene

i 2007, etter innvandringskategori og landbakgrunn. Absolutte tall. Hentet fra

<https://www.ssb.no/a/kortnavn/innvbef/arkiv/tab-2008-04-29-01.html> Hentet 18.oktober, 2017. Siden oppdatert 29. April 2008.

Statistisk Sentralbyrå (SSB, 2017). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef> . Hentet 4.september 2017.

Siden oppdatert 2. Mars 2017.

Strupp, H. H. (2001). Implications of the empirically supported treatment movement

for psycho-analysis. *Psychoanalytic Dialogues*, 11, 605– 619.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). "An integrative theory of intergroup conflict". In W. G.

Austin & S. Worchel. *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, CA:

Brooks/Cole. pp. 33–47.

Takehara, T., Ochiai, F., Watanabe, H., & Suzuki, N. (2013). The relationship between

- fractal dimension and other-race and inversion effects in recognising facial emotions. *Cognition & emotion*, 27(4), 577-588.
- Tombs, A. G., Russell-Bennett, R., & M. Ashkanasy, N. (2014). Recognising emotional expressions of complaining customers: A cross-cultural study. *European Journal of Marketing*, 48(7/8), 1354-1374.
- Tracy, J. L., & Robins, R. W. (2008). The nonverbal expression of pride: evidence for cross-cultural recognition. *Journal of personality and social psychology*, 94(3), 516.
- Wadsworth, B. J. (2004). *Piaget's theory of cognitive and affective development: Foundations of constructivism*. Longman Publishing.
- Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1063–1070.
- Weathers, M. D., Frank, E. M., & Spell, L. A. (2002). Differences in the communication of affect: Members of the same race versus members of a different race. *Journal of black psychology*, 28(1), 66-77.
- Wickline, V. B., Bailey, W., & Nowicki, S. (2009). Cultural in-group advantage: Emotion recognition in African American and European American faces and voices. *The Journal of genetic psychology*, 170(1), 5-30.
- Wikipedia (2017) Web of Science. Hentet fra https://en.wikipedia.org/wiki/Web_of_Science. Hentet 04.12.17. Siden sist oppdatert 28.08.17.
- Wilson, J. P., & Hugenberg, K. (2013). Shared signal effects occur more strongly for

salient outgroups than ingroups. *Social Cognition*, 31(6), 636-648.

doi:<http://dx.doi.org/10.1521/soco.2013.31.6.636>

- Yan, X., Andrews, T. J., & Young, A. W. (2016). Cultural similarities and differences in perceiving and recognizing facial expressions of basic emotions. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 42(3), 423.
- Yan, X., Young, A. W., & Andrews, T. J. (2017). Differences in holistic processing do not explain cultural differences in the recognition of facial expression. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 70(12), 2445-2459.
- Young, A. W., Perrett, D., Calder, A., Sprengelmeyer, R., & Ekman, P. (2002). Facial expressions of emotion: Stimuli and tests (FEEST). *Bury St. Edmunds: Thames Valley Test Company*
- Zhang, F., Parmley, M., Wan, X., & Cavanagh, S. (2015). Cultural differences in recognition of subdued facial expressions of emotions. *Motivation and Emotion*, 39(2), 309-319.

Vedlegg A

Tabell over studier inkludert i litteratur-søket

Forfatter, årstall	Utvalg	N	Forskningsspørsmål	Design	Betingelser /deloppgaver	Stimuli ³	Nøkkelfunn
Andrzejewski, S. A. & Podoshen, J. S. (2017)	1) Vestlige	115	I hvilken grad påvirker kognitiv belastning krysskulturell fortolkningspresisjon av emosjonelle nonverbale signaler i reklamekampanjer?	Visual n-back task	Betingelser: 1) load 2) no-load	Poserte ansiktsuttrykk fra databasene DANVA2-AAAF og DANVA2-AF. Glad, trist, sint, og redd.	Kognitiv belastning reduserte evnen til gjenkjenning av nonverbale signaler hos utgruppe, men ikke inngruppe.
Dailey, M. N., Lyons, M. J., Ishi, H., Joyce, C., Kamachi, M. & Gyoba, J. (2010)	1) Japanere 2) Amerikanere	100	Hvilken effekt har kultur på gjenkjenning av ansiktsuttrykk?	Forced-choice	1) Rangere intensitet, likert skala. 2) 7 alternative forced choice	Fotografi av ansiktsuttrykk fra databasene JACFEE, CAFE og JAFFE. Glad, trist, sint, redd og avsky.	Støtte til inngruppe-fordel. Kultur-spesifikke variasjoner i ansiktsuttrykk som kritisk underliggende faktor for inngruppe-fordel.
Elfenbein H. A. & Ambady, N. (2003), delstudie 1.	1) Kinesiske studenter bosatt i Kina, 2) Kinesiske stud. bosatt i Amerika, 3) Kinesisk-Amerikanere, 4) Amerikanere med ikke-kinesisk opprinnelse.	198	Påvirker eksponering for en kultur evnen til å gjenkjenne emosjonelle ansiktsuttrykk?	Forced-choice	Presentasjon av bilder i tilfeldig rekkefølge.	Fotografi av ansiktsuttrykk fra begge kulturell gruppene, presentert på dataskjerm, Frykt, sinne, avsky, glede, tristhet og overraskelse.	Eksponering for fremmed kultur øker treffsikkerheten ved gjenkjenning av emosjonelle ansiktsuttrykk i den fremmede kulturen.

³ Oversikt over forkortelsene til stimuli-databasene er i vedlegg B.

Elfenbein H. A. & Ambady, N. (2003), delstudie 2.	1) Tibetanere bosatt i Kina. 2) Afro-amerikanere.	23	Påvirker eksponering for en kultur evnen til å gjenkjenne emosjonelle ansiktsuttrykk?	Forced-choice	Presentasjon av bilder i tilfeldig rekkefølge.	Begge kulturelle gruppene, Frykt, sinne, avsky, glede, tristhet og overraskelse.	Kjennskap til en kultur øker treffsikkerheten for gjenkjenning av emosjonelle ansiktsuttrykk. Kinesere: ingen inngruppefordel for sinne.
Elfenbein, H. A. (2006)	Studenter i USA; 1) Kinesere med kinesisk bakgrunn 2) Kinesere med ikke-kinesisk bakgrunn.	75	Øker trening med tilbakemelding treffsikkerheten ved persepsjon av nonverbale emosjonelle ansiktsuttrykk på tvers av kulturer?	Multiple choice (m/tilbakemelding)	1) Prøve-sesjon: Bilder presentert i tilfeldig rekkefølge m/tilbakemelding om korrekt emosjons-kategori samt vanskelighetsgraden. 2) Test-sesjon: samme prosedyre, men uten tilbakemelding.	Svart/hvitt bilder av ansiktsuttrykk; fra USA (POFA) og Kina (Wang og Markham, 1999)	Trening med tilbakemelding øker treffsikkerheten.
Elfenbein, H. A., Beaupré, M., Lévesque, M. & Hess, U. (2007), delstudie 1.	1) Studenter fra Canada (Quebec) 2) Studenter fra Sentral-Afrika (Gabon).	60	Vil det være variasjon i emosjonelle uttrykk på tvers av kulturer (ihht dialekt-teorien)?	Deltagerne poserte 10 ulike ansiktsuttrykk. Dette kodet mot FACS.	-	Deltagerne poserte selv uttrykkene etter å ha fått presentert navnet på en emosjon. 10 ulike emosjonelle tilstander. Kodet opp mot FACS	Det eksisterer signifikante variasjoner på tvers av kulturer for alle de testede emosjonene, med unntak av avsky, frykt og flauhet.

Elfenbein, H. A., Beaupré, M., Lévesque, M. & Hess, U. (2007), delstudie 2.	1) Studenter fra Canada (Quebec) 2) Studenter fra Sentral-Afrika (Gabon).	40	Øker «nonverbale dialekter» inngruppefordel i persepsjon av emosjonelle uttrykk?	Forced-choice	-	1) de poserte uttrykkene fra studie a. (=antatt normative for kultur) 2) Standardiserte ansiktsuttrykk på tvers av etnisitet (MSEF)	Støtte for "nonverbale dialekter" og at dette fremmer en inngruppefordel i persepsjon.
Gendron, M., Roberson, D., van der Vyver, J. M. & Barrett, L. F. (2014)	1) Amerikanere 2) Himba (etnisk gruppe fra Keunene regionen i nordvest Namibia)	122	Er persepsjon av emosjonelle uttrykk på tvers av kultur påvirket av leksikalske betegnelser for emosjoner?	Face-sorting task	Randomisert til: 1) fri sortering, u/forhåndsdefinerte kategorier. 2) anker-sortering, m/verbal instruks om mulige kategorier	36 fotografi av ansiktsuttrykk, posert av Afro-Amerikanere. Visuell bakgrunn fjernet.	Ved bruk av "fri sortering" fulgte ikke Himba-delt. det typiske universelle mønster. Himba benyttet ord som beskrev fysisk bevegelse ("ler", "ser på noe") i ansiktet mer enn Amerikanere. Amerikanerne brukte oftere ord for konkrete emosjoner enn Himba
Jack. R. E., Blais, C., Scheepers, C., Schyns, P. G. & Caldara, R. (2009)	1) Vestlige 2) Øst-Asia	26	Finnes det krysskulturelle variasjoner mtp avkoding-strategi i persepsjon av ansiktsuttrykk?	7-alternative forced choice (7AFC) Eye-movement recording.	Betingelser: 1) Same race (SR) 2) Other race (OR)	56 bilder fra FACS Glede, overraskelse, frykt, avsky, sinne, tristhet, nøytral.	Deltagere fra øst-Asia fikserte signifikant mer på øye-regionen enn munn regionene Deltagerne fra øst-Asia gjorde signifikant flere feil enn de vestlige ved kategorisering av frykt og avsky.

Jack, R. E., Caldara, R. & Schyns, P. G. (2012)	1) Vestlige 2) Øst-Asia	30	Finnes det krysskulturelle variasjoner i indre representasjoner, og hvordan påvirker dette persepsjon av emosjoner?	7AFC 6 grunn-emosjoner + "vet ikke"	-	Gråfarget fotografi, nøytralt mtp både etnisk bakgrunn, kjønn og emosjon. Tilført maler med "hvitt støy" for å endre struktur.	Vestlige; indre representasjon med preferanse for øyebryn og munn. Øst-Asia: indre repr. med pref. for øyne.
Kayyal, M. H. & Russell, J. A. (2013)	1) Amerikanere (avga svar på engelsk) 2) Palestinere (en gruppe avga svar på engelsk, den andre på arabisk)	164	Har metodiske faktorer innvirkning på hvorvidt man finner at persepsjon av emosjonelle ansiktsuttrykk er universelle? Hva skjer dersom man benytter åpent svarformat og spontane uttrykk?	Unipolar svarformat (ja/nei), samt mulighet for å velge ingen, en eller flere emosjonskategorier. Tillegg: Intensitets-skala dersom svaret "ja"	-	22 spontane, ansiktsuttrykk (fra FOM); glede, tristhet, sinne, frykt, overraskelse og avsky + interesse og flauhet. Avslappet, perpleks og nølende.	Deltagerne attribuerer flere enn en emosjon til et uttrykk når det gis anledning til det. Både forskjeller og likheter i kategorisering på tvers av kulturer. Meningsaspektet til ansiktsuttrykkene fanges ikke tilstrekkelig opp av emosjonskategoriene.
Naab, P. J. & Russell, J. A. (2007)	1) Boston College studenter	50	Finner man et universelt mønster ved gjenkjenning av emosjonelle ansiktsuttrykk ved bruk av spontane ansiktsuttrykk?	Forced choice: + Intensitetsvurdering (Likert skala)	4 ulike rekkefølger for presentasjon av bilder; to tilfeldige, to med omvendt rekkefølge ("counterbalanced")	20 Spontane ansiktsuttrykk fra FOM; glede, tristhet, sinne, frykt, interesse, avslappet, flauhet, avsky, forakt, overraskelse, perpleks og avventende	Spontane ansiktsuttrykk oppnår ikke samme grad av gjenkjenning på tvers av kulturer som poserte ansiktsuttrykk.

Prado, C., Mellor, D., Byrne, L. K., Wilson, C., Xu, X. & Liu, H. (2014)	1) Kinesere bosatt i Kina 2) Kinesere bosatt i Australia (PCHA) 3) Vestlige (bosatt i Australia)	153	Har akkulturasjon en effekt på gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk hos utgruppen?	Pretest for PCHA gruppen: VIA Data samlet inn via web. Facial recognition task.	-	Poserte ansiktsuttrykk, POFA og "Asian Face Emotion Database"	Grad av akkulturasjon har en positiv effekt på gjenkjennelse av ansiktsuttrykk i vertslandet.
Sauter, D. A., LeGuen, O. & Haun, D. B. (2011)	1) Tyskere 2) Yucatec Maya	45	Er persepsjon av emosjonelle signaler avhengig av det leksikalske språket, eller uavhengig av språk og kultur?	Delayd Match to sample	-	FEEST Tristhet, avsky og sinne	Persepsjon av affektive signaler drives ikke av leksikalske betegnelser i språket. Støtte til teori om emosjoner som medfødte, universelle mekanismer.
Takehara, T., Ochiai, F., Watanabe, H. & Suzuki, N. (2013)	1) Japanere	52	Påvirkes gjenkjennelse av emosjonelle ansiktsuttrykk av "fraktaldimensjon", altså ansiktets kompleksitet?	Likert skala; (0=very much, 5=not at all) .Fraktal-dimensjon ble demonstrert ved ansiktets orientering (opp/ned) og etnisk bakgrunn.	Betingelser: 1) other race, rett vei 2) other race, opp/ned 3) own race, rett vei 4) own race, opp/ned	Bilder av ansiktsuttrykk fra POFA, Totalt 72 bilder, bearbeidet fra prototypene glede, tristhet, sinne, avsky, frykt og overraskelse.	Gjenkjenning av glede ble ikke påvirket av hvorvidt ansiktet ble presentert opp/ned. Gjenkjennelse av tristhet, avsky og frykt var lavere for Japanske ansikt, riktig vei, enn for vestlige ansikt, riktig vei. Uavhengig av etnisk bakgrunn var opp/ned ansiktene vanskelige å gjenkjenne enn ansikter presentert riktig vei. Eksponering for ukjente type ansikt (utgruppe) kan føre til lavere fraktaldimensjon, og dermed bedre nøyaktighet i gjenkjennelse.

Tombs, A. G., Russell-Bennett, R. & Ashkanasy, N. M. (2014)	1) Vestlige 2) Anglo-asiatere	153	Påvirkes presisjonsevnen for gjenkjennelse av nonverbale emosjoner hos misfornøyde kunder av kultur?	Rollespill	Variasjon mtp hvem som spilte kunde (uttrykker) og hvem som spilte leverandør (persiperer)	Lydløs video-vignetter av skuespillere som forestilte misfornøyde kunder.	Signifikant inngruppedfordel ved gjenkjenning av sinne, men ikke for glede og skam.
Tracy, J. L. & Robins, R. W. (2008), delstudie 1.	1) Italienerne (Bologna), uten engelskspråklig kompetanse.	28	Kan det nonverbale uttrykket for stolthet gjenkjennes på tvers av kulturer?	Forced Choice inkl. svaralternativene "ingen av disse" og "andre".	-	4 fotografi av instruerte, poserte ansiktsuttrykk, to fra hvert kjønn. Kulturell bakgrunn: asiater-amerikaner og europeisk-amerikaner. Stolthet, forakt, glede og overraskelse.	Italienerne hadde en treffprosent for det nonverbale uttrykket for stolthet som var over det man anser å være tilfeldig. Støtte til teori om at stolthet er universelt gjenkjennbart.

Tracy, J. L. & Robins, R. W. (2008), delstudie 2.	1) Toussianna'ere . (landsby i Vest-Afrika.) Alle deltagerne var uten skriftspråk.	39	Kan det (vestlige) nonverbale uttrykket for stolthet generaliseres også til kulturer som ikke er eksponert for vestlig kultur?	Forced choice, m/kun verbale instruksjoner. Inkl. svar-alternativene "vet ikke" og "annen emosjon"	Deltester: 1) undersøke deltageres kjennskap til vestlig kultur. 2) Bedømme emosjoner.	Poserte uttrykk for stolthet, sinne, avsky, frykt, glede, tristhet, skam og overraskelse. Avbildet fra livet og opp. Repr. fra vest-Afrika og USA. Emosjons-uttrykkene ble kodet ihht FACS	Støtte til teori om at det nonverbale uttrykket for stolthet er universelt gjenkjennbart. Stolthet ble gjenkjent av en svært isolert stammekultur i Toussianna i Vest-Afrika. Gjenkjenning både når stimuli var av amerikanske så vel som afrikanske personer.
Weathers, M. D., Frank, E. M. & Leigh, A. S. (2002)	1) Afro-amerikanere 2) Vestlige	92	Har etnisk bakgrunn en effekt på evnen til å gjenkjenne emosjonelle ansiktsuttrykk og affektive vokale lyder?	Forced choice.	To betingelser for hver stimuli. 1) bedømme emosjon 2) bedømme intensitet.	Emosjonelle ansiktsuttrykk, fra DANVA2. Glede, tristhet, sinne og frykt.	Etnisk bakgrunn funnet som signifikant faktor ved fortolkning av nonverbale stimuli. Høyere grad av fortolkningspresisjon for medlemmer av samme etniske bakgrunn ("rase") som stimuli. Begge gruppene mer presise på yngre deltagers affektive kommunikasjon

Wickline, V. B., Bailey, W. & Nowicki, S. (2009)	<p>1) Afro-amerikanere</p> <p>2) europeisk-amerikanere</p> <p>3) internasjonale afrikanske studenter (mørkhudet) og</p> <p>4) internasjonale europeiske studenter (lyshudet).</p>	234	Finne man en inngruppe-fordel ved gjenkjenning av emosjoner i ansiktsuttrykk og stemmer hos personer med ulike kulturell- og etnisk bakgrunn?	Forced choice -	<p>Fotografi av ansiktsuttrykk fra DANVA2-AF og DANVA-2AAF.</p> <p>Glede, tristhet, sinne og frykt. Variasjon i intensitet.</p>	Finner støtte for inngruppefordel, og at denne kan forklares mer av kultur enn etnisk bakgrunn.
Wilson, J. P. & Hugenberg, K. (2013), delstudie 1.	1) Hvite studenter (ingen informasjon om land eller etnisk bakgrunn)	32	Blir emosjons-gjenkjenning påvirket av faktorer eksogene til uttrykket, som f.eks. ansiktsstruktur og gruppe-medlemskap hos den som uttrykker følelsen? Hvordan kan man forstå slike faktorerers interaksjons-effekter? Studie a: fokus på ansiktsstruktur mtp grad av modenhet.	Forced choice; - med svar-alternativene glad og sint.	<p>64 dataanimerte ansiktsuttrykk, halvparten av hvithudet ("same race"), halvparten mørkhudet ("other race"). Manipulert mtp modenhetsgrad ("mature vs babyface") og type emosjonsuttrykk.</p> <p>Delstudie 1: kun presentasjon av hvithudet ansikter.</p>	<p>Gjenkjenning av glede og sinne påvirkes av oppfattet modenhet i uttrykket.</p> <p>(Etnisk bakgrunn representerte ikke den fremtredende delen av dette eksperimentet, se studie b.)</p>

Wilson, J. P. & Hugenberg, K. (2013), delstudie 2.	1) Hvite studenter (ingen informasjon om land eller etnisk bakgrunn)	18	samme som delstudie a, men med fokus på inngruppe/utgruppe status.	Forced choice; med svaralternativene glad og sint.	-	se studie a, men her også presentasjon av mørkhudet ansikter.	I hvilken grad ansiktsstruktur har en effekt på emosjonsgjenkjenning påvirkes av inngruppe-/utgruppestatus. Ansiktsstruktur spiller en større rolle i gjenkjenning av utgruppe- enn inngruppedlemmer. Gjelder særlig der inngruppe-/utgruppe status av stimuli-ansiktet var fremtredende.
Yan, X., Young, A. W. & Andrews, T. J. (2017), delstudie 1.	1) Kinesere 2) Vestlige	36	Finner man krysskulturelle variasjoner ved persepsjon og gjenkjenning av emosjonelle ansiktsuttrykk?	Perseptuell likhetsoppgave + kategorisering m/6AFC	1) rangere likheten mellom to bilder, skala fra 1-7. Bildene uttrykte ulike emosjoner. 2) Kategorisering. Presentert for ett-og-ett bilde, 1 sek.	Bilder av kinesiske ansikter (fra CFAPS) og vestlige ansikter (fra KDEF). sinne, avsky, frykt, glede, tristhet og overraskelse.	Fant støtte for teori om forvirring rundt emosjonene sinne/avsky, og frykt/overraskelse, men kun sinne/avsky kunne forklares med inngruppefordel. Begge gruppene viste en inngruppefordel i gjenkjenning av sinne. Kun kineserne viste en inngruppefordel i å gjenkjenne avsky.

Yan, X., Young, A. W. & Andrews, T. J. (2017), delstudie 2.	1) Kinesere 2) Vestlige	36	Forekommer det krysskulturelle forskjeller i holistisk prosessering av ansiktsuttrykk?	3AFC; bedømme emosjonell kategori for enten nedre- eller øvre del av ansiktsstimuli (to ulike blokker).	Betingelser: 1) på linje (som ansiktslignende) 2) ikke på linje (ikke ansiktslignende, nedre del plassert halvveis til enten høyre eller venstre for øvre del.)	Samme som studie a, men her: - Øvre del av et emosjonsuttrykk, satt sammen med nedre del av et annet emosjonsuttrykk. - 6 ulike ansiktskombinasjoner. Benyttet emosjonene sinne, frykt og glede.	Funnene indikerer at ansiktsuttrykk prosesseres holistisk hos begge de kulturelle gruppene.
Yan, X., Andrews, T. J. & Young, A. W. (2016), delstudie 1.	1) Kinesere 2) Briter	74	Forekommer det kulturelle forskjeller i persepsjon og gjenkjenning av primære emosjonelle ansiktsuttrykk?	Perseptuell likhetsoppgave + Kategorisering m/forced choice	-	Bilder av ansiktsuttrykk fra FEEST, kun vestlige ansikt. Sinne, avsky, frykt, glede og tristhet.	Kultur kan i noen grad være med å påvirke hvordan personer fra kinesiske og britiske kulturer gjenkjenner ansiktsuttrykk (=kategoriseringsoppg.), men ikke hvordan de persiperer uttrykkene i seg (=likhetsoppg.).

Yan, X., Andrews, T. J. & Young, A. W. (2016), delstudie 2.	1) Kinesere 2) Briter	79	Forekommer det krysskulturelle variasjoner i strategi for persepsjon og kategorisering av ansiktsuttrykk dersom man viser kun deler av ansiktsbilder?	Perseptuell likhetsoppgave + Kategorisering m/forced choice	Randomisert til enten: 1) se bilder av øvre del av ansiktet 2) se bilder av nedre del av ansiktet	samme som studie a., men bildene ble delt i øvre og nedre ansiktsregion	Ingen forskjeller mellom kulturene mtp hvordan de persiperer og kategoriserer. Begge kulturer benytter informasjon fra øvre og nedre ansiktsregion på samme måte når de persiperer ansiktsuttrykk.
Yan, X., Andrews, T. J. & Young, A. W. (2016), delstudie 3.	1) Kinesere 2) Briter	80	Hvordan blir resultatene dersom man benytter mer naturalistiske og virkelighetsnære stimuli, i tillegg til å inkludere bilder av kinesere i stimulumaterialet?	Perseptuell likhetsoppgave + Kategorisering m/forced choice	Deltagerne fordelt på - likhetsoppgave - kategoriseringsoppg.	samme som studie a, men nå fra både vestlig og kinesisk kultur (fra KDEF).	Ingen forskjeller i persepsjon mellom kulturene mtp vurdering av "likhet mellom uttrykk". I kategoriseringsoppgaven fant man en inngruppefordel i gjenkjenning av emosjonelle ansiktsuttrykk
Yan, X., Andrews, T. J. & Young, A. W. (2016), delstudie 4.	1) Kinesere 2) Briter	80	Tester funnene fra studie c.: benyttes det ulike perseptuelle strategier mellom kulturene?	Likhetsoppgave + kategorisering m/forced choice.	Randomisert til enten: 1) se bilder av øvre del av ansiktet 2) se bilder av nedre del av ansiktet	samme som studie c., men bildene ble delt i øvre og nedre ansiktsregion	Fant støtte for inngruppefordel ved kategoriseringsoppgaven, men kun for nedre ansiktsregioner.

Zhang, F., Parmley, M., Wan, X. & Cavanagh, S. (2015)	1) Amerikanere (nord-øst regionen) 2) Kinesere (innlandet)	367	Finner man inngruppedel ved gjenkjennelse av lav- intensitets ansiktsuttrykk?	Forced choice	1) rapportere baseline-mood (PANAS) 2) kategorisere uttrykk 3) rangere intensitet.	Ansiktsuttrykk; vestlige (fra KDEF) og asiatiske (konstruert) Datamanipulert for å variere intensitet sinne, tristhet, glede + nøytrale.	Inngruppe-fordelen forsvinner når ansiktsuttrykkene blir svært subtile.
---	--	-----	---	---------------	---	---	--

Vedlegg B

Oversikt over forkortelser

Forkortelse	Forlengelsen	Beskrivelse	Emosjoner	Referanse
DANVA2-AAAF	The diagnostic Analysis of Nonverbal Accuracy African-American form	Standardisert måleinstrument for å måle gjenkjenne nonverbale ansiktsuttrykk presisjon 32 bilder av Afro-amerikanske ansikter.	Glede, tristhet, sinne, frykt.	Nowicki, Glanville & Demertzis, 1998
DANVA2-AF	Diagnostic Analysis of Nonverbal Accuracy – Adult Facial Expressions	24 bilder av vestlige ansikter. Omtales som Caucasian (vestlig) target test.	Glede, tristhet, sinne, frykt.	Nowicki & Duke, 1994
CFAPS	Chinese Facial Affective Picture System	Datsett med kun kinesiske modeller.	-	Gong, Huang, Wang, & Luo, 2011
KDEF	The Karolinska Directed Emotional Faces	Et datsett med 4900 bilder av emosjonelle ansiktsuttrykk. 70 vestlige individer fra begge kjønn, poserer 7 emosjoner hver, fra 5 ulike vinkler. Hvert uttrykk er fotografert to ganger.	Glede, sinne, frykt, avsky, trist, overraskelse og nøytral	Lundqvist, Flykt, & Öhman, 1998
JACFEE	Japanese and Caucasian Facial Expressions of Emotions	Database bestående av 56 emosjonelle ansiktsuttrykk (japanske og vestlige) Hvert uttrykk poseres av både menn og kvinner fra begge kulturene. Alle uttrykkene er kodet ihht FACS	Glede, tristhet, frykt, sinne, overraskelse, avsky og forakt.	Matsumoto, 1988
CAFE	California Facial Expression database	Utviklet ved Universitetet i California. Modeller fra sørlige deler av California, instruert ihht FACS.	Glede, tristhet, frykt, sinne, overraskelse, avsky og nøytralt.	Dailey, Cottrell & Reilly, 2001

JAFFE	Japanese Female Facial Expressions	Dataset med 217 fotografier av 10 japanske kvinner	glede, tristhet, frykt, sinne, overraskelse, avsky og nøytral	Lyons, Akamatsu, Kamachi & Gyoba, 1998
POFA (PFA)	Picture of Facial Affect	Fotografiene i denne databasen er basert på empiriske studier. Databasen består av 110 frontale, gråtonet ansiktsuttrykk, med ulik intensitet og ansiktskonfigurasjon. 14 ulike modeller (6 mannlige) portretterer bildene	Glede, overraskelse, frykt, tristhet, sinne og avsky	Ekman & Friesen, 1976
FACS	Facial Action Coding System	Prototypiske modeller for emosjonelle ansiktsuttrykk. ”Vestlig gullstandard”.	-	Ekman & Friesen, 1978
FOM	The Face of Man	Ekmans bokutgivelse hvor han beskriver og argumenterer for det universelle persepektivet for ansiktsuttrykk	-	Ekman, 1980
FEEST	The Facial Expression of Emotion, Stimuli and Test	Stimuli-delen er en database med bilder fra Ekman’s POFA. Databasen inkluderer manipulererte bilder som uttrykker kontinuum mellom to ulike emosjoner, karikaturer, og mix av emosjoner. Test-delen består av to gjenkjennings-tester (”Ekman 60 faces test” og ”Emotion Hexagon test”)	Sinne, avsky, frykt, glede, tristhet, overraskelse og nøytral	Young, Perrett, Calder, Sprengelmeyer & Ekman, 2002
MSFDE	the Montreal Set of Facial Displays of Emotion	Database bestående av emosjonelle ansiktsuttrykk med mannlige og kvinnelige modeller med Europeisk, Asiatisk og Afrikansk etnisk bakgrunn. Modellene er instruert ihht FACS, og bildene er kodet ihht FACS.	Glede, tristhet, sinne, frykt, avsky, flauhet og nøytral.	Beaupré, Cheung & Hess, 2000
PANAS	The positive affect and negative affect schedule	Spørreskjema om humør	-	Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A., 1988

3AFC 6AFC 7AFC	X alternative forced choice	Viser til X-antall forhåndsdefinerte svaralternativer som er tilgjengelige for deltagerne	-	-
VIA	Vancouver Index of Acculturation	Måleinstrument for å måle grad av akkulturasjon		Ryder, Alden & Paulhus, 2000
